

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Parochialis könyvtár.

„Mi zaj riad, mi nép tolong Alpár határidon?” A koszorus debreceni poétának verse jut eszembe, midőn a parochialis könyvtárak ügyében megindult szép vitákat olvasom. Az öt szűkebb hazába oszló magyar kálvinizmus elszánt lelkű daliáit és tollforgató hőseit látom, a mint sorba berobognak a különböző hirlapok porondjaira s egyházi könyvtár, Prot. Irod. Társulat, parochialis könyvtár stb. zászlók alatt erős harcokat vivnak.

Ez a szélmalom-harc engem végtelenül érdekel. Az *eszme* miatt is, melyről azt hittem, hogy csak némely egyházkerület késő bizottságaiban tengődik még csupán, vagy épen már a boldog lelkek álmait alussza, mint annyi más jeles terv és eszme, melyet az idők folyamán a jobb lelkek álmodozása itt-ott eléjük rajzolt.

De a *harc mód* miatt is, melylyel ez az új arkádiai per lezogni készül. A hősök egymásnak esnek, mint a sárkányok sarjai s végül holt tetemeik felé a tépett lobogó borul. Mi pedig jámbor közönség részvétellel álljuk őket körül, emlegetjük súlyos csatabárdjukat, nagy vitézi veltukat s a parochialis s más könyvtárak tervének jeles sirhantot rakunk.

Nem úgy legyen ritka tudós vitézeink, ti Antal Géza, Kiss József és Tivadar, Zoványi és a kegyes Szalai. Nem diadalmas irodalmi párharc, nem licitáció, nem minden ári honi gyártmány, felfrissített érzések kellene nekünk s nem a különböző iskolák és körök versenye, hanem egy teljesen berendezett *parochialis* vagy egyházi *könyvtár* maga.

Régen prédikáljuk, magunkon is tapasztaljuk: „elvész a tudomány nélkül való nép!” A ki a Gulyás Lajos cikkét olvasta, a ki hanyatlásunk okai felett elmélkedett, az tudni fogja, hogy nem szellemünk s az evangéliom ereje, a

mi meggyengült, hanem csak tudásunk, melylyel az ügynek szolgálatot tehetünk, szóval a mi egyéni képességünk.

Tudás nélkül pedig az érzés is vak. Nem látjuk és nem értjük meg a helyzetet sem a mely körül vesz és még inkább nem, az annak megfelelő eszméket és a nehézségekből kivezető utakat.

Ezért aztán a fejlődés árja átsap fejünk felett és fájdalommal látjuk, hogy az a csapás, a melyen nemzeti életünk halad, nem a mi ösvényünk többé; hogy a mi magyar kálvinista egyházaink mind félrebb kerülnek az általános forgalom és népszerűség szokott útjairól.

Hazug az a ki érzéseinket is meggyanusítani meri. S az a ki kuncsorgó ábrázattal s felfelé forgatott szemekkel Gulyás ellenében sziveinkben keresi a hibát, az farizeus.

Mert az evangéliom a melyet templomainkban hirdetünk Istennek ereje ma is minden népnek idvességére s annak hatalma meg nem változott, sem az érzés, a melylyel annak igazságait a hivek szívéhez közelebb hozzuk; sem az édes magyar nyelv, melyen az ige ajkainkon zendül.

Szellemünk is a régi öntevékenységet keltő és szabad szellem.

Mégis tért veszítünk, mert tanáraink maholnap csak pusztá tanítók és mi csak pusztá liturgusok leszünk s a híres magyar protestáns tudósok, tudomány és könyvek nincsenek sehol. Ezért jajdul fel Kisujszállás nagynevű lelkésze. Ebben az irányban ad helyes kibontakozási programot *Antal Géza* s ez a baj, a melyen minél előbb s minden áron segíteni is kell, a mint azt *Péter Mihálylyal* mindnyájan látjuk és érezzük.

Tudós vitatkozóink nem látják az erdőtől a fát. *Kiss József*, a ki az Antal-féle egyházi könyvtár kiadó vállalkozójával viv kicsinyes és

nem méltó harcot, s az egyházi könyvtárral a Protestáns Irodalmi Társaságot szeretné felsegíteni, *Zoványi* ki midőn most egy prot. tudományos munkának sincs kiadója, monopoliumtól retteg és ha jól látom a sárospataki irodalmi körre gondol. Ezen az uton mi lelkészek még saját irodalmi szerzeményeink és alkalmi beszédeink kiadásáig juthatunk!

De ne humorizáljunk. A dolog egészen komoly s az igazság az, hogy az egyházi könyvtár megvalósításánál, sem társaságok és irodalmi körök, még kerületek kegyeletes vagy más érdekei sem jöhetnek szóba, itt egyedül a magyar protestantizmus egyetemes baján és régóta érzett szükségén kell segíteni s egy magyar nemzeti tudományos protestáns irodalmi életet kell megteremtteni. A ki ez irányban dolgozik az barátunk, a ki ezzel szemben, az ellenségünk.

Erre nézve pedig mindeddig még a legjobb és legbiztosítotttnak látszó terv, a dr. *Antal Géza* terve. Mi lelkészek tehát e mellé csoportosuljunk.

Az egyházkerületek is ez alapon küldik ki bizottságaikat. A Dunántuli és a Tiszáninneni is. Ez irányban fognak haladni valószínűleg a többiek is és ez lesz az út, a melyen kívánt eredményhez juthatunk.

Kik csinálják meg a vállalatot? Kik írják meg a régóta nélkülözött tudományos műveket? Legyen az a szerkesztő gondja. Ki legyen a kiadó? Határozzák meg az egyházkerületek. Bizzunk meg bennök s ne vágjunk elébök.

A mi ellen mi tiltakozunk csak az, hogy a parochialis vagy egyházi könyvtár eszméje alatt akár Pápán, akár Patakon valami saját házi külön célt keressenek. S a mit kívánunk, hogy a dolog valósággal és minél hamarabb meglegyen.

Gyulai Ferencz.

A praedestinációról Cogitatornak.

A sok törvénytervezet bírálása közben jól esett látnom *Cogitatornak* a praedestinációról és a mi templomi tanításunkról írott cikkét s Kónya urnak erre adott válaszát. Elolvasások után azonban úgy tetszett nekem, hogy ők mindketten a praedestinációt úgy tárgyalják, mintha valaki egy szép csokorból kiszakitana egy drótszálat, s aztán az egyik Cogitator azt kérdezi, hogy ez az a sokat dicsért csokor? Mire Kónya theologus ur reá mondja, hogy igenis ez . . .

Igy rántották ki az üdvösség tervének bámulatos

* Megvallom szeretném, ha akár cikkíró barátom, akár más valaki a *Zoványi Jenő* által felvetett kérdésekre megnyugtató feleletet adna. Nevezetesen 1. Mi történik majd 12 év múlva? 2. Hogy állunk a monopolium kérdésével? 3. Kell-e gyakorlati rész? Szerk.

szép csokrából mindkét cikk írói a praedestinációt s kérdezzetnek, bizonyítgatnak róla, fűznek hozzá borzalmasabbnál borzalmasabb tétételeket, következtetéseket, de a melyek mind ellenmondásban vannak a református keresztyén evangéliomi igazságokkal. P. o. Ha a megvetettek közül valók, semmi hit, vagy megtérés nem használ. „Bármint tesz is az ember, végzetét el nem kerülheti.” „Érthetetlen, hogy az Isten önérdeme nélkül szeressen valakit.” „Ezeket a jó Isten maga vezetné a ros-zra.” „A praedestináció tana ellenmondásban van az egyház többi tanával.” „Isten tekintet nélkül az emberek minőségére választott.” „A kik nemtelenek e világon, (értsd hogy rosszak) azokat választotta Isten.” „Isten abszolút akarata oka mindennek, következésképp a *bűnnek is.*” „A statisztika igazolja a praedestinációt.” stb.

Igy jár az ember, ha a csokorból kivisz egy szal drótot, az üdvösség tervezetéből egy gerincet. Azért nem kell a praedestináció tanát külön egymagában tárgyalni, hanem összefüggésben kell azt tárgyalni, 1-ször az *üdvösség isteni tervezetével*, 2-ször *Az Isten tulajdonaival*, 3-szor *A keresztyén lelkiélettel.*

Ha mindezekkel összefüggésben tárgyaljuk, úgy a praedestináció így áll előttünk.

A böles, mindentudó, igazságos, irgalmas, szerető Isten kitervezte előre a világot s a világon előjövő eseményeket. Ő ezt a tervezetet „az ő ingyen való jó akaratja szerint magában rendelte el az ő akaratjának tanácsából, az ő jókedve szerint, (Ef. I. 5, 9. 11.) tehát függetlenül mindenkitől és mindentől. Az idők teljességében valóításukhoz fogott. Így Isten megteremtette az embert tökéletes szabadakarattal. Szabadakarata volt vétkezni, szabadakarata volt nem vétkezni. De vétkezett s így romlottá lett. E vétkezést az Isten előre látta mindentudóságánál fogva, de szereteténél fogva nemcsak hogy elő nem mozdította, sőt tanítása, oktatása által óvta az első emberpárt a bűntől. „Ne egyél a fa gyümölcséből, mert ha eszel meghalsz.” Hol van itt még csak gondolata is annak, hogy Isten a bűn szerzője?

Az ember tehát szabad akaratja szerint vétkezett s reá jött a halál, a lelki halál. Az Istentől teljesen elidegenedett élet tele tudatlansággal, szívkeménységgel (Ef. 4: 18.) A jó Isten mindentudóságában látta, hogy így lesz. Most aztán szeretete arra indította, hogy tegyen valamit. Tett is. Öröktől fogva rendelte az Ur Jézust Megváltóul. Az ember teremtése előtt azt mondta Isten, „teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlóságunkra.” Most azt mondja „teremtsük ujja az embert a mi képünkre és hasonlóságunkra.” Az emberi nem elesése után aztán megindult az ember újra-teremtése Isten által az Ur Jézus Krisztusban. Ezt különösen nem lehet eléggé hangoztatni, hogy az *Ur Jézus Krisztusban*, mert az egész praedestinációnak ez a sark-pontja, mert az elválasztás, eleve rendelés úgy a Biblia, (Ef. 1: 5.) mint a Helvét hitvallás (X. r. 2. §.) meg Kálvin szerint is, az *Ur Jézus Krisztusban történt.* „Nem eszköz nélkül, hanem a Krisztusban és a Krisztusért választott minket Isten, úgy, hogy a kik a Krisztusban vannak, ugyanazok a választottak is, a megvetettek pedig azok, kik a Krisztuson kívül vannak” — mondja a hitvallás. Kálvin pedig az ef. levélhez írt commentárjában szintén az *Ur Jézust tünteteli fel az elválasztás anyagi okául az Isten jó tetszésén kívül mikor így ír: „Causa efficiens est beneficium voluntatis Dei Causa materialis est Christus.”* S lejjebb: „Causam tamen materialem tam electionis aeternae quam nunc patefacti amoris ponit Christum,

quem dilectum nominat.“ (Joh. Calvini Comm. VI. 90. l.)

A praedestinációt azért az Ur Jézussal is együtt kell tekinteni és tisztán a lelki dolgokra kell vonatkoztatni, mihez a statisztikának semmi köze. Mert hisz ember még lelki életről statisztikát nem csinált.

Isten az Ur Jézusban mindenkinek ígér üdvöt, tehát Isten újra alkalmat ad szereteténél fogva az idvességre mindenkinek. Hív is mindenkit: Jöjjetek hozzám mindnyájan. A mindenkiből nincs kizárva senki. A ki hiszen idvezül. Tehát örökélet van kínálva a hívés alapján. Ha esztek éltek, mond Isten az emberi testnek, ha hiszel élsz örökké — mondja emberi léleknek. Isten oka annak, ha egy ember nem eszik és meghal? Isten oka annak, ha egy ember nem hisz és elkárhozik? Igaz, hogy tényleg egy rész elkárhozik, és csak egy rész idvezül, s az is igaz, hogy Isten ezt előre tudta, előre rendelte. De ez úgy van mint egy szobrász, ki némely követ kifarag emberré, némelyt nem. A szobrász látja, tudja, hogy melyik kő alkalmas szoborra leendő feldolgozásra, s azt kiválasztja a munkája megkezdése előtt. Így Isten is látja, tudja, melyik ember alkalmas arra, hogy feldolgozza, átalakítsa isteni emberré s itt igazán az Isten szabad tetszése érvényesül, de csak az anyagnak megválasztásában. A kidolgozásban már érvényesül a kiválasztás célja, az ember is.

A dolog ugyanis nem úgy van, a mint cikkirők gondolják, hogy az Isten kiválaszt némelyeket üdvösségre, némelyeket kárhozatra s azzal vége. Jó is lenne, ha a szobrászat csak ennyiből állana. *Isten kiválasztja az embert mint anyagot új emberré való feldolgozásra.* „Kiket elválasztott azokat el is hívta, hogy az ő fia ábrázatjához hasonlóak legyenek. A kiket elválaszt, azokat el is hívja, a kiket elhív, azokat meg is igazítja.“ (Róm. 8. 29—30.)

Mindezek ám ebben az életben mennek végbe, úgy, hogy az idvezülendő lélek többé nem nemtelen, hanem nemes, és átalakult Isten képére és hasonlatosságára. Ujjászületett, megtért, testi cselekedeteket levetkezett s lelki cselekedeteket felöltözött, egyszóval az idomtalan rossz emberi anyagból „minden jó cselekedetre felkészített, szabad akarattal felruházott isteni ember lett.“ Erre eszköz a hit és megtérés. Isten hitre és megtérésre választja az embereket („Valakik választattak volt hívének Csel. 13 : 48.) először és csak miután a hit és megtérés következtében *fiakká lettek*, szentek és fedhetetlenek ő előtte (Ef. 1 : 4.) új születések, új teremtmények, a halálból megéledtek (Ef. 2 : 1. Ján. 3 : 3, 5; Ef. 2 : 10.) azután üdvözíti. Az isteni eleve rendelésből, választásból tehát teljesen ki van zárva, hogy bűnös ember üdvözöljön.

Ezeket a körülményeket nem vették tekintetbe sem Cogitator, sem Kónya cikkirők s azért állítottak fel annyi sok borzalmas tételeket, mely tételek mint láttuk egytől-egyig evangéliom- és bibliaellenesek.

Az azonban igaz, a mit Kónya ur is állít, hogy ebben a praedestináció dolgában tisztán csak az üdvre kiválasztottak és a kiválasztás folyamatában már *effective* bent levő, tehát megtért, hívő, ujjászületett, kegyelmi állapotba átment lelkek láthatnak. Azért szolgál eddig s azért szolgál ezután is sokaknak botránkozás kövéül a praedestináció, s azért irtak és irnak annyi sok tücsköt-bogarat össze róla, mely sok irások Isten gyalázására fordították ezt a tant, holott pedig valóságban Isten örök kiválasztása az Isten feltétlen dicsőségére szolgál. Mert az a gondolat van kifejezve, hogy minden dicsőség a nagy Isten nevére térjen még azért a jó cselekedetekért is, miket mi gyarló embe-

rek végezőnk. Mert hisz ezeknek is elkezdője, folytatója, bevégezője a nagy Isten. A megtért, hívő, ujjászületett lelkek látják, tudják is ezt s méginkább hálásak Istennek. De hálásak különösen azért, hogy Isten kiválasztotta, örök idvességre rendelte őket, és eszközt adott nekik az arra való átmenetelre.

Abban meg Cogitator urnak van igaza, hogy a praedestinációról, de más egyéb hitcikkeinkről is nem tanítunk mi elég világosan és eleget, sem a templomi szószekeken, sem az iskolában. Én e tekintetben uttörő ohajtottam lenni, s Confirmációi Kátémban (22. lap) s „Evangéliomi Keresztyén Tanítások“ c. alatt kiadott egyházi beszédeimben (l. 64. l. s függ. 6.) már foglalkoztam is a praedestinációval.

Confirmációi Kátémban ez áll: „*Mi az ujjászületés?* Az ujjászületés az a lelkiállapot, mikor az ember a Sátán szolgálatjából Isten szolgálatába szegődik. *Es mi a megtérés?* A megtérés az ujjászületésben megkezdett új életnek egész földi életben való élése.

Történik-e minden ember lelkében ujjászületés, megtérés? Nem, hanem csak azok lelkében, kikről Isten öröktől fogva tudja, hogy ők Krisztusban hívők lesznek. *Mit cselekszik aztán Isten az ilyenekkel?* Az Isten az ilyeneket el is választja örök idvességre. *Es mit tesz Isten az elválasztás után?* Az elválasztás után *el is hívja* őket, hogy az ő fiának az Ur Jézus Krisztusnak ábrázatjához, jelleméhez hasonlóak legyenek. *Hogy hívjuk a jó Istennek ezen örök időktől fogva való elválasztását?* A jó Istennek ezen örökidőktől fogva való elválasztását mi praedestinációnak, az az eleve való elrendelésnek nevezzük. *Tudhatja-e az ember, hogy ő örök idvességre van rendelve?* Igenis tudhatja, mert a Szentlélek tesz bizonyosságot, bennünk, hogy, ha mi Krisztusban hittünk, ujjászülettünk, megtértünk, következőleg *jó életet élünk*, akkor mi az örök üdvösségnek részesei vagyunk. *Hát azt tudhatja-e az ember, hogy ő örök kárhozatra van rendelve?* Azt nem tudhatja az ember, mert Isten mindig hívja az embert megtérésre és minden megtérőnek kész bünbocsánatot, örök üdvösséget adni minden pillanatban, ha az ember az Ur Jézus Krisztusban hisz.“

„Evangéliomi Keresztyén Tanításom“ szerint pedig a mult év pünköszt napján a szószekeken így tanítottam (l. 64. l.)

„És még egy dolgot tesz a Szentlélek Isten, a mi nem legkisebb, és ez a bizonyossá tétel arról, hogy mi Isten fiai, s az üdv részesei vagyunk.

És ez a bizonyossá tétel nagy dolog, mert a keresztyén vallás tanítása szerint nem idvezülhet minden ember, hanem csak az Isten kegyelméből kiválasztottak. És ez a kiválasztás a mi érdemünkre való tekintet nélkül történik. Épp, mintha egy világi fejedelem ellen felázad a katonaság s azt mind halálra ítélik, de kegyelemből megtizedelik őket, így történt az emberi nemmel is, csak annak — Ézsaiás szerint — a tizedrészében van szent mag.

És ennek a szent mának van életrekelése abban a kibén megvan és van fejlődése. Pál apostol rómaiakhoz írott levele szerint az üdv fejlődése ez, a kiket öröktől fogva *tudott* azokat el is *választotta*, a kiket *elválasztott*, azokat el is *hívta*, a kiket elhívott, azokat meg is *igazította*, a kiket megigazított, azokat meg is *dicsőítette*.

Tehát előre tudás, elválasztás, elhívás, megigazítás, megdicsőítés, ez az üdvösséget nyert ember belső lelki élete, fokozata. És ezen fokozatokra csak úgy jut-

hat el az ember, ha a Szentlélek Istentől tanulgatja az ember az isteni üdvtervet. S aztán bánkodik, az az bánja az ő bűneit, majd Jézushoz jő s Jézusban hisz élően s aztán vetkezi az ő-embert s igyekszik Jézushoz hasonló jellem lenni. Az ilyen emberről aztán bizonyosságot tesz a Szentlélek Isten, hogy „ő Istenfia s a Mennyszag részese.“ A lélek tesz bizonyosságot — mondja Pál — hogy mi Isten fiai vagyunk. Hogyha fiak, tehát örökösök is. Istennek örökösői. S itt ad a bizonyossági állapotban a Szentlélek szárnyat a léleknek, a reménység szárnyát, mely egykor szent valóssággá válik.

Mult ujévben is beszéltem a praedestinációról (l. E. K. T. fűg. 6.) és pedig így: „Tudjátok-e ti ezt a híres Kálvinnak tartott tant, de a mely épp úgy Krisztusi és Páli mint általában minden tana a kálvinista egyháznak, hogy Isten öröktől fogva kiválasztott némelyeket örök kárhozatra, némelyeket örök üdvösségre. Azoknak, kiket örök üdvre rendelt, rendelt egy napot, melyen azok általmenjenek a kárhozottak seregéből az üdvözültek seregébe. Rendelt mondom egy napot. No én azt hiszem, hogy vannak itt közöttünk némelyek, kik most még ugyan nem tartoznak az idvezültek közé, de talán általmennek oda már ez évben a tiszta Istenige prédikálása folytán. Ezek már, ezek az Uréi. Mielőtt te ismertél engem, már én azelőtt ismertelek stb.

Annak igazolásáért irtam ki ezeket, hogy Cogitator urral szemben igazoljam a lelkészi kart s igazoljam magam, hogy mi igenis értjük a praedestinációt, tanítjuk a praedestinációt. Azt az isteni üdvtervet gerincének, az isteni tökéletességek kiegészítő részének s a lelkiélet egyik beesés láncszemének tartjuk és hisszük: de azt az isteni üdvtervet egészével, a lelkiélet összes láncszemével, s az isteni tökéletességek összességével tárgyaljuk mindig, s így nem állítunk, nem is állíthatunk fel sem igenlő, sem tagadó értelemben annyi sok hitbéli borzasztó tételeket, minőket Cogitator s Kónya theologus urak felállítottak. Mi a praedestinációt nem fenséges zordonságában tanítjuk, — miben némelyek gyönyörködnek, mint az élvez-boncolásban, — de tanítjuk azt fenséges szelidségben és édes kedvességében.

Szalay József,
nagybecskereki lelkész.

Cikkirő kétségtelenül bebizonyítja, hogy ő neki is van egy theoriája a praedestináció magyarázatára nézve. A mi engemet illet, én ezt az extra-theoriát megvallom, — *nem értem.* Mond sok okos dolgot Szalay ur, de annyira összeboronálja a kérdéseket, hogy az ember csak sejti, a mit cikkirő mondani akar. Egy azonban bizonyos; t. i. az, hogy a praedestinációról sem Kálvin János, sem a református egyház *nem így tanít!* Ennyit a Szalay ur okoskodásából feltétlenül kihámozhatunk. Mert először is Szalay ur az *infralapsaris* praedestinációt hirdeti, mikor azt mondja, hogy „most azt mondja teremtsük újra az embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra.“ Homályos ugyan ez a mondás is, mert nem fejt meg, hogy mit ért a „most“ alatt; de a szövegből azt lehet kivenni, hogy az a „most“ az ember eset utáni helyzete . . . Mintha tehát az Isten örök váltság-végzete csak az ember el-esése után származott volna. *Ez az infralapsarisismus* a mi nem a Kálvin tanítása, sem nem a református egyház dogmája. Kálvin is, mi is a *supralapsaris* absoluta praedestinációt vallotta és valljuk s vonatkoztatjuk azt úgy az elválasztottakra (electio) mint az el-

vetettekre (reprobatio) A ki ismeri ennek a dogmának történeti multját s tudja azt, hogy Ágoston mint tanított az ember szabadakaratának megsemmisüléséről és az *ingyen való isteni kegyelemről*; aztán tisztában van azzal is, hogy Kálvin e tekintetben az Ágoston tanítványa: az soha sem kénytelen úgy csavargatni a dolgot, mint cikkirő teszi, hanem egyenesen, világosan, minden cikornyázás nélkül azt mondja: „Non pari conditione creantur omnes, sed aliis vita aeterna, aliis damnatio aeterna praeordinatur. Itaque prout in alterutrum finem quisque conditus est, ita vel ad vitam, vel ad mortem praedestinatum dicimus“ (Institutió cap. XXI. 5.) Ez a világos beszéd s kár úgy elcsavargatni, mint Szalay ur cselekszi! Ebben meg van cáfolva az az *universalismus* is, melyre nézve Szalay ur ismét nem a Kálvin tanítványa, hanem a Melanctoné, ki maga is csak 1532-től kezdve tanított így. Mi Kálvin után a *particularismus* fundamentomán állunk s ha valaki akár ezen, akár Istennek azon örök végzésén bontránkoznék meg, mely tekintet nélkül az ember kvalitására, — végzett felőle, az csak olvassa el figyelemmel azokat a szakaszokat az Institutióból, melyekben Kálvin ezt a tant a historiából vett példakkal, a józan ész érveivel s a szentírásból vett erősségekkel támogatja. Itt ebben a lapban nincs annak helye, hogy ezeket rendre felsoroljuk. De azt még sem állhatjuk meg, hogy Szalay urat egy harmadik nagy tévedésére is ne figyelmeztessük. Ő ugyanis Róm. 8. 29. 30-at magyarázván, azt mondja „*mindezek ám ebben az életben mennek végbe,*“ Régi dolog, s már Kálvin is számolt ezzel az ellenvetéssel. A Jákób és Ézsau példájára hivatkozva, Pál apostol tanításából (Róm. 9—11. Cap.) sokan azt akarták kimagyarázni, hogy a mi az időben történt, nem szabad azt kiterjeszteni az örökkévalóságra. Kálvin erre azt mondja, hogy Pál jól tudta mit cselekszik t. i. ő azt bizonyítja, hogy az Isten Jákóbnak földi örökségre való elválasztásával ugyanennek lelki elválasztását is akarta jelképezni. Mert, ha így nem értelmezzük Pál szavait, akkor azt sem tudjuk megérteni, hogy vajjon mi haszna lett hát ennek a Jákóbnak az első szülöttségi jogból, holott ennek folytán e földön egyebet sem nyert, mint nyomoruságot, üldöztetést, bujdosást? Elválasztotta tehát az Ur Jákóbot és megvetette Ézsaut az örökkévalóságra. Miért? Mert megmondta Mózesnek, hogy könyörülök azon, a kin könyörülök és megkegyelmezek annak, a kihez kegyelmes vagyok.

Hogy „borzasztó tannak“ tartja ezt Szalay ur? Ez sem új dolog. Sokan mondták ezt már annak! Maga Kálvin mondja: „*Decretum quidem horribile fateor; inficiari tamen nemo poterit, quin praesciverit Deus, quem exitum esset habiturus homo, antequam ipsum conderet; et ideo praesciverit, quia decreto suo sic ordinat*“ (Inst. III. 23. 7.) Nyugodjék meg hát Szalay ur is, más is az Isten akaratában, mert „*si non possumus rationem assignare, cur suos misericordia dignetur, nisi quoniam ita illi placet: neque etiam in aliis reprobandis aliud habebimus, quam ejus voluntatem. Quum enim dicitur Deus vel indurare, vel misericordia prosequi, quem voluerit, eo admonentur homines nihil causae quaerere extra ejus voluntatem*“ (Inst. L. III. 23. 11.)

Nem folytatom tovább. Céлом csak az volt, hogy Szalay urat figyelmeztessem arra, hogy az ő tudománya a praedestinációról nem azonos a református egyház tudományával.

Szerkesztő.

TANÜGY.

Egyházkerületünk gymnasiumainak állapota az 1902/3. iskolai évben.

II.

Több értesítő arról is beszámol, hogy hány tanári értekezlet volt az iskolai év folyamán, a mi mindenesetre enged arra következni, hogy az egyes tanári testületek milyen mértékben igyekeztek módszerket tökéletesíteni. Debrecenben 20 értekezlet volt az ellenőrző és osztályozó értekezletek leszámításával, Kisujszálláson 26, Mezőtúron 30. Beszámolnak azokkal a módszeres kérdésekkel is, melyekkel a tanári kar foglalkozott. Mezőtúron minden fontosabb tárgyat bizottsági tanulmányozás előzött meg.

A hospitálás melynek a módszer egyöntetűvé tétele szempontjából oly nagy fontossága van, mindinkább kezd tért hódítani, s a debreceni értesítő tanúsága szerint „hatása meg is látszott a tanítási eljárás és a fegyelmezés egyöntetűségén.”

A tanulók vallásos nevelése mindinkább megszilárdulóban van. Már alig van intézet, a hol a téli hónapokban külön isteniszteleteket nem tartanak a tanulók számára, s a hol nincs is, a közel jövőben ígéri ennek megvalósítását. Debrecenben külön gyermekistenisztelet volt 2 ízben, Szathmáron a Lorántffy estélyeket látogatták a tanulók, Karcagon meg vallásos olvasmányokat és építő irányú lapokat az intézet járatott a tanulóknak, de több növendék is volt az előfizetők közt.

Eredményt ért el a szathmári igazgatótanácsnak az egyházkerülethez intézett ama kérelme, hogy a miniszter kéressék fel annak elrendelésére, hogy a hol a protestánsok a reformáció emléknapiját meg ünneplik, az állami és községi iskolába járó protestáns tanulók az illető hitfelekezeti részéről történő bejelentés alapján október 31-én elbocsátandók. A közoktatási kormány eme kérelem folytán 1902-ben ilyen értelmű rendeletet tényleg ki is bocsátott.

Minden gymnasiumban nagy súlyt fektettek a hazafias nevelésre is. Megünnepelelték a legtöbb helyen szept. 19-ét, okt. 6-át, okt. 31-ét, márc. 15-ét. Rendeztek több helyen a tanulók jótékony célú ünnepélyt is, különösen a Rákóczy-ünnepélyek rendezése öltött nagy arányokat, a máramarosszigeti tanulók pedig küldöttségileg képviseltették magukat Dolhán a Rákóczy Ferencz függetlenségi harcának 200 éves évfordulója emlékére emelt oszlop leleplezési ünnepélyén. Kisujszállásról meg a Mátyás szobor leleplezési ünnepélyére utazott el 23 tanuló. A máramarosszigetiek a folyó iskolai évre szept. 9-ére már kitűzték a kassai Rákóczy-kiállítás megtekintését, összekötve egy kirándulással a Magas Tátrába. A nánási gymn. növendékei Gömör nevezetességeit nézték meg. Óhajtott volna, hogy minden gymnasium növendékei tegyenek évenként ilyen kirándulásokat, mert ezekkel lehetne leginkább elejét venni a némelyeknél már kóborlássá válni kezdő vándorlásnak, mely sok esetben semmiféle erkölcsi haszonnal nem jár.

A szokásos ifjúsági egyesületek majdnem mindenik gymnasiumban teljes számmal vannak, bár volt gymnasium, melyben még az önképző kör is csak az elmúlt évben alakult meg. Ujabban a Segítő egyesületeket szervezik mindenütt és 4—5 Segítő egyletnek már 1500 koronát meghaladó tőke pénze van. Magában áll

a debreceni gymnasiumban S. Szabó József tanár által szervezett Ifjúsági gyülekezet, melynek az élén előjárók, presbyterek és diakonusok állanak. Az előjárók a gyülekezet tanítóosztálya, szellemi munkásságának vezetésére szolgálnak, a presbyterek a gyülekezet erkölcsi életére vigyáznak, a diakonusok pedig az anyagi ügyeket vezetik és a jótékonyág gyakorlását intézik. Vasárnap délelőttöként összejöveteleket tartanak, ének, ima, vallásos költemények szavalása, felolvasás, bibliamagyarázat képezik a tárgy it. A felolvasások színvonalát mutatja az a körülmény, hogy 3 felolvasás az Ébresztő c. lapban megjelent.

A nem kötelezett tantárgyak némely intézetben szűk körre szorúlnak, de másutt meg elég változatosak. Debrecenben francia nyelv, gyorsírás, szabadkézi rajz, — Szigeten gyorsírás, angol, francia nyelv és szabadkézi rajz, — Mezőtúron műének, hegedű zene, Böszörményben ének, zene, gyorsírás, francianyelv, — Vásárhelyen gyorsírás és szabadkézi rajz, Nánáson szintén ugyanazok, Karcagon francia nyelv, gyorsírás és szabadkézi rajz tanítanak. Magában áll Kisujszállás kísérlete a táncitanítással.

A játékdélutánok szervezése is megindult. Debrecenben is megvalósul már rövid idő alatt, Szathmáron még nincs ugyan megfelelő tér, de azért már a múlt évben megkezdették mind a nyolc osztálylyal, Karcagon is tanári felügyelet alatt vonultak ki több ízben a mezőre, s a játékdélutánok szervezése is bizonyos. A tornatanítás intenzívebbé tételére majdnem mindenütt volt helyi tornaverseny, de a múlt iskolai évben Debrecenben tartott kerületi tornaversenyen is részt vettek teljes gymnasiumaink, s ezen versenyen a két első díjat a debreceni és hódmezővásárhelyi gymnasiumok nyerték el az összetett versenyen.

A növendékek egészségi állapota éppen nem a legjobb volt. Az iskolai munkát sehol sem akasztotta ugyan meg a járványos betegség, de Debrecenben igen sok influenza volt, 3 tanuló meghalt, Kisujszálláson 2 járványos eset volt, Szigeten 4, e mellett utóbbi helyen sok betegség volt a tanárok közt, Nánáson 9 járványos eset volt, 1 meghalt, Vásárhelyen 3 járványos eset fordult elő.

A tanulók magaviselete tekintetében sok a panasz. Debrecenben is érzik, hogy sok a baj különösen a bentlakókkal. A múlt iskolai évben a tanári kar éppen ezért kiváló gondot fordított a bentlakó tanulók erkölcsi és tanulmányi felügyeletére. A tanulókat felmentették a lakószobák tisztítása és a vízfordás alól, továbbá a bentlakókat az igazgatón kívül az osztályfőnökök is ellenőrizték. Az új intézkedéstől a tanári kar a legjobbat reméli. Gyökeres javulás azonban egyedül az új internátus célszerű szervezésétől remélhető. Tanácslólag 9 tanulót utasítottak el. Máramarosszigeten a fegyelem ki nem elégítő voltának főokát a rosszul megválasztott koszházakban találják „a hol talán az olesóság miatt különböző osztályu es kiskoru, kellő felügyeletet nem nyerő tanulók egész csoportja zsufolódik össze és rontja egymást testileg lelkileg, a hol lelkiismeretlenül állítják ki a hamis igazolványokat a tanulók könnyelmű mulasztásainak leleplezésére.

A szabályszerű magaviselet nagy különbséget mutat egyes helyeken, Szathmáron szabályszerű volt 24,9%, Karcagon 37,9%, Mezőtúron 22,49%. Vásárhelyen is nagyobb panasz merült fel, míg Nánáson csak 8,8% volt a szabályszerű osztályzatot nyert tanulók száma. Ezen adatokból azonban nehéz ítéletet mondani az egyes esetekben fenforgó okokról, mert a

mérték sem egyforma mindenütt a magaviselet elbírálásánál.

Elismerés illeti a kisujszállási tanári kar eljárását, hogy a tanulókat szállásaikon látogatták, sőt az ellenőrzésnél a szülők és a szállásadók közreműködésének a biztosítására ezek közt nyomtatott felhívást is tettek közzé. Mezőturon meg módszeres tanácskozás tárgyát képezte az a kérdés, hogy a házi és iskolai nevelés miképpen volna összhangba hozható, mert — mint mondják — az iskolai és a szülői ház közti egyöntetű eljárásnak még mindig híjával vagyunk.

A magaviselettel szorosán összefügg az igazolatlan órák mulasztóinak száma. Szathmáron igazolatlanul mulasztott 4, Nánáson 8, Karcagon 11, Vásárhelyen 32 tanuló. Sem igazolatlan sem igazolt órát nem mulasztott Szathmáron 71, Nánáson 36, Karcagon 33, Vásárhelyen 50 tanuló.

A tanulók segélyezése általában véve nagymérvűnek mondható. Ilyen segélynek nevezhető a tandíj elengedés is. Debrecenben az elengedett tandíj összege 5778 korona volt, Máramaroszigeten 2400 korona. Kisujszálláson 512 korona. Nánáson 483 k. Mezőturon 1220 k. Vásárhelyen 1722 korona.

A tápintézetű segély Debrecenben a legnagyobb mérvű, a h 1 160 gymnasiumi tanuló nyer tápintézetű ellátást, a kik közül 69 nem fizet egész díjat. Mezőturon 56 tanuló volt a tápintézetben, kik részére 840 k. volt a segély összege, Vásárhelyen 45 tagja volt a tápintézetnek, a segélyösszege tápintézetű segély címen 2726 korona volt, Szigeten 50 tanuló volt a tápintézetben.

A hol tápintézet nincsen is, ott is érzik ennek a szükségét. Kisujszálláson állandóan gyűjtik a tápintézetű alapot, mely már a 11,000 koronát meghaladja és Böszörményben is létesült convictusi alap.

Szép összegre menő ösztöndíjakat is osztanak ki az egyes gymnasiumokban. Első helyen áll e tekintetben Debrecen a maga gazdag alapítványával, melyeknek kamataiból összesen 10,148 koronát osztottak ki, Kisujszálláson 750 korona körül, Szathmáron mindenféle jutalmazás és segély címen 4434 koronát, Nánáson 492 koronát, Karcagon 3020 koronát, Mezőturon 1038 koronát osztottak ki.

Ezeket kívül szegény tanulók több helyen nyertek könyv és ruhasegélyt.

A gymnasiumok felszerelése általában szépen gyarapodik.

Természetes, hogy a debreceni gymnasiumnak van a leggazdagabb könyvtára az anyakönyvtár révén, de bizony az évi gyarapodása, még ha azt nem számítjuk is, hogy több szaknak a szükségleteit kell kielégítenie, nem tart lépést a többi gymnasium könyvtárainak gyarapodásával. Kisujszálláson a gyarapodás értéke 4271 korona, Nánáson 964 müvel 1176 kötetben gyarapodott, Mezőturon 1273 korona értékű a gyarapodás, Békésen 3160 mü 4679 kötetben van a könyvtárban.

Az ifjusági könyvtár sem áll az első helyen Debrecenben, a mennyiben 1673 mü van benne, míg Kisujszálláson az ifjusági könyvtár 1808 müből áll 2032 kötetben, az évi gyarapodás 186 mü 193 kötetben. Szathmáron 1434 müből 2014 kötetben, Nánáson 878 mü 1099 kötetben, Mezőturon 323 müből, Böszörményben 867 müből áll az ifjusági könyvtár, Vásárhelyen 590 korona értékű volt az ifjusági és segélykönyvtár gyarapodása, Békésen 682 db. van az ifjusági könyvtárban.

A philologiai szemléltető eszközöket mindenütt kiváló gondnal gyarapítják. Debrecenben a szép művészeti és classica philológiai muzeumban csak 74 db. van, de annak gyarapítására 1758 korona van meg. Kisujszálláson 183 darabból áll 1275 korona értékben, évi gyarapodás értéke 111 korona. Szathmáron a philológiai eszközök értéke 574 korona, Szigeten a történelmi és philológiai muzeumban összesen 223 darab van. Nánáson 81 darab van, évi gyarapodás értéke 199 korona, Mezőturon 560 darabból áll, 777 korona értékben, évi gyarapodás 146 korona értékű, Vásárhelyen 450 korona a gyarapodás értéke, Békésen 123 darabból áll a gyűjtemény.

Történelmi szemléltető eszköz Debrecenben 176 db. van, gyarapodás értéke 80 korona, Szathmáron 443 koronán értékű a gyarapodás, Kisujszálláson 56 db. van 566 korona értékben, Nánáson 104 db, évi gyarapodás értéke 194 korona.

A physikai szertárak élén a debreceni áll 1423 korona értékű évi gyarapodással, állománya 1271 db. Kisujszálláson 447 db. van 8030 korona értékben, évi gyarapodás 13 db. 1469 korona értékben. Szathmáron a physikai szertár értéke 7276 korona, gyarapítására 35 koronát fordítottak. Nánáson 152 physikai szer van 2160 korona értékben és 324 db. vegytani szer 293 korona értékben. Mezőturon a physikai szertárban 491 db van 11398 korona értékben, gyarapodás értéke 490 korona, Böszörményben 534 db. van a physikai szertárban 10789 korona értékben, mult évi gyarapodás értéke 9220 korona. Vásárhelyen 446 korona a gyarapodás értéke. Békésen 397 db. physikai eszköz van.

A földrajzi szerek gyarapodási értéke Kisujszálláson 62 korona, összesen 68 db. van 877 k. értékben Szathmáron 547 korona a földrajzi szerek értéke, Nánáson 167 db. van 951 korona értékben, Turon 128 darabból áll Vásárhelyen 180 korona a gyarapodás értéke. Békésen 77 db.ból áll a gyűjtemény.

Az ásványmuzeum Debrecenben a leggazdagabb, 15,285 db.-ból áll, Kisujszálláson 3110 db.-ból 1460 korona értékben, Karcagon 197 db. a gyarapodás 65 korona értékben.

A rajszertár évi gyarapodásának értéke Debrecenben 94 korona, Kisujszálláson 98 korona, utóbbiban 765 db. van 896 k. értékben, Szathmáron 404 db.-ból áll, 44 modellből és 18 eszközből 916 korona értékben. Szigeten 183 korona értékű a gyarapodás, Turon 52 korona értékű, utóbbi áll 954 db.-ból 720 korona értékben.

Debrecenben 609 db. tornaszert van, évi gyarapodás értéke 88 k. Kisujszálláson 524 db. szer 3356 k. értékben, évi gyarapodás értéke 60 korona. Szathmáron 3914 k. a szerek értéke, Turon 462 db. szer van, 2002 k. értékben, Böszörményben 65 db. van, szaporodás értéke 25 korona, Vásárhelyen 200 korona értékű a gyarapítás.

Debrecenben a régiség és éremtárban van 3553 db. Kisujszálláson 1785 db, Nánáson 1396 db, Mezőturon 1533 db, Vásárhelyen 792 k. a gyarapodás értéke.

A természetrajzi gyűjtemény Debrecenben a leggazdagabb, Szathmáron 2603 állat, 689 növény és 1549 ásványból áll, évi gyarapodás értéke 284 korona, Nánáson 3750 db.-ból áll 2652 k. értékben. Karcagon a gyarapodás 280 db. 290 k. értékben, Turon 400 k. értékű a gyarapodás és 4431 db.-ból áll 7300 korona

értékben. Bösörményben 99 korona értékű a gyarapodás, Vásárhelyen 450 korona.

Ének és zene eszköz Kisujszálláson 156 db. van 1577 k. értékben, Turon 78 db. 1673 k. értékben.

Csak Debrecenben van fűvészkert, melyben 400 faj van kiültetve, míg az üvegházban 500 faj tenyésztetik.

Uj építkezés történt Szathmáron 64000 korona államségéllyel, továbbá Békésen. Uj épületet emelnek a f. iskolai évben Nánás és Karcag.

Több értesítőben vannak közölve emlékbeszédek, melyeket bizonyos ünnepélyek alkalmával egyes tanárok elmondanak. Ezek nézetem szerint nem értesítőbe való, sőt a szorosán vett tudományos értekezések sem ott közlendők, mert azok, ha csakugyan tudományos értékkel bírnak, a folyóiratokban okvetlenül helyet foglalhatnak. Az értesítőben szerintem jogosan csak két féle cikk foglalhat helyet, tudniillik azok, melyek általános nevelési elveket fejtegetve, vagy a helyi viszonyokat véve tekintetbe, erre vonatkozó paedagogiai fejtegetéseket tartalmaznak, továbbá a székfoglaló értekezések. Éppen azért itt csak eme két kategoriáról szölok. Az emlékbeszédeknek egy faja azonban szintén az értesítőben közlendő, t. i. elhalt kartársak, vagy a tanügy terén érdemeket szerzett jelesek feletti tartott beszédek.

A debreceni értesítő Szeremley Barna dr. székfoglaló értekezését közli: Az ő görög vendégbarátságról. Azt az intézményt mutatja be vonzó képben, a melyet a fejlődő kultúra már feleslegessé tett. Az értekezést az ő kori társadalom képének ügyes rajza vezeti be, mely a családból indul ki és kutatja az okokat, melyek a vendégbarátság intézményének kifejlődésére vezettek. Leírja, hogy Homeros korában mint látták el a vendéget, elbeszéli, hogy a hódítások és gyarmatosítások milyen befolyással voltak annak fejlődésére, s mint idegenkedett Spárta a vendégbarátság intézményétől. Majd az intézmény hanyatlását beszéli el. Azután az intézmény etikai jelentőségét kutatván, azt találja, hogy az ebben a keresztyéni tanításban csucsosodik ki: „Szeresd felebarátodat, mint te magadat!” Szerző a kérdés irodalmában tájékozott és alapos kritikával dolgozik.

A nánási gymnasium értesítőjében Brassay Károly „Geleji Katona István élete és munkái” címen befejezi a mult évi értesítőben megkezdett értekezését. Ez a rész főrészből a Katona irodalmi munkásságával foglalkozik, különösen behatóan tárgyalván a Gradualet, annak tartalmát és méltatását. Ugyanitt Nemes Félix dr. a tanulók gömöri kirándulását ismerteti vonzó elbeszélésben, melyből a tanulók okulást merithetnek.

A hódmezővásárhelyi értesítőben Muzsi János székfoglaló értekezése van közölve: A magyar népdalról. Kutatja a népdal keletkezését, annak motívumait. Majd a következő végeredményre jut: „Sokszor találkozunk dalokkal, melyekben sem az érzés, sem a gondolat nagysága meg nem ragadja figyelmünket, de ha szeretettel vizsgáljuk, megtaláljuk benne az örökké alkotó emberi kedély küzdelmének hullámain, megtaláljuk a mit kerestünk: az embert. Át kell tekintenünk 1. a magyar népdal tárgykörét, hogy megismerjük a nép eszméinek, érzésének birodalmát, 2. a népdalnak szerkezetét, melyből a nép költői erejét ismerjük meg, 3. meg kell ismerkednünk a nép költői munkálkodásával, 4. végül össze kell foglalnunk a magyar népdal egyéniségét, azokat a sajátosságokat, melyekben más népek

dalától eltér.* Látszik, hogy tárgyával előszeretettel foglalkozott és abban valóban elmélyedt.

Csak helyeselni tudom a karcagi és mezőturi igazgatók amaz eljárását, hogy évnnyitó és évvzáró beszédekben a szülei és iskolai nevelés egyöntetűsége céljából helyes alapokon nyugvó paedagogiai elveket fejtegetnek a szülék előtt, kikre bizonyára hatással vannak az ilyen felolvasások, s azok az értesítőben közöltetvén, maradandóbb hatásra számíthatnak.

Paedagogus.

KÖZÉLETÜNK.

Amerikai Magyar Református Egyházak.*

Irta: *Kuthy Zoltán,*

new-yorki református lelkész.

György Endre, Pokoly József, Balogh Ferencz, Csiky Lajos és Szilassy Aladár, mint a konvent által az amerikai magyar ref. egyházakkal való összeköttetés előkészítésére kiküldött bizottság figyelmébe.

1. Két amerikai levél az egyetemes konventhez.

A magyarországi ref. egyház egyetemes konventjéhez ez évben két figyelmreméltó levél érkezett a messze Amerikából. Az egyik dr. Good J. Jakab, Readingben lakó ref. lelkész és theol. tanár üdvözlő levele, amelyet a tudós tanár az Egyesült Államokbeli Református Egyház (The Reformed Church in the United States) zsinatának a megbízásából küldött, atkúldvén egyszersmind a Baltimoreban tartott zsinat jegyzőkönyvét is, melyben a zsinat az amerikai magyar reformátusok állandó gondozása érdekében a magyarországi egye-

* Ezt a cikket egész terjedelmében a „Magyar Szó” október 7—8-iki számából vettük át. Hogy miért tettük ezt, — szolgájon annak magyarázataul a hozzánk érkezett alábbi levél:

New-York, szept. 29. 1903.

„Nagytiszteletű szerkesztő ur!

Azzal a kéréssel bántorkodom a nagytsz. szerk. urhoz fordulni, méltóztassék a „Magyar Szó” közlése után átvenni és nagybecsű lapjában szintén leközlölni az Amerikai Magyar Ref. Egyházak című közleményemet. Ez az ügy ugyanis jelenleg a konvent által az amerikai magyar ref. egyházakkal való összeköttetés előkészítésére kiküldött öttagu bizottság kezében van. És kívánatos, ha a benne foglalt dolgok a helyes tájékozódhatás és elbíráltatás végett minél szélesebb körben lesznek ismertekké. Hiszem, hogy sikerült meggyőzőnöm a hazai ref. közvéleményt arról, hogy az amerikai magyar ref. egyházak csakis az Egyesült Államok ref. egyházának a fenhatósága alá tartozhatnak, nem pedig a presbiterianus egyházhoz, a melynek fel kellene áldoznunk hitünket és nemzetiségünket. Azt pedig bűn volna elfelejtenünk, hogy ma már egyszáz ezer magyar református van az Egyesült Államokban.

Az ügy nagy fontosságánál fogva, kérésem teljesítését ujjolag kérve, maradtam kiváló tisztelettel.

alázatos szolgája

Kuthy Zoltán

new-yorki ref. lelkész.*

temes egyházzal összeköttetésbe óhajt lépni. E testvéri üdvözlöt a juniusi konvent jegyzőkönyvében megörökítette és viszontüdvözlöt az Egyesült Államokbeli ref. egyházhoz megküldeni elhatározta. A konvent ezenkívül öt tagból álló bizottságot is alakított s e bizottság tagjai lettek: György Endre, Pokoly József, Balogh Ferencz, Csiky Lajos és Szilassy Aladár. Ez öttagu bizottság feladatává tétetett, hogy tanulmányozza az összeköttetés állandósításának módjait és készítsen javaslatot a legközelebbi konventhez s innen a javaslat a jövő évi országos zsinat elé terjesztetik.

A másik levelet a konventhez Roberts H. Vilmos, az amerikai presbitériánus egyház belmissziói bizottságának a titkára írta. E levél szerint az amerikai presbitériánus egyház a kivándorolt magyar reformátusok között szintén óhajtana felvenni a lelki gondozás munkáját. E szándékát azonban most még függővé teszi 1-ször attól, vajjon a magyarországi egyetemes egyház küld-e lelkészeket ez egyház részére s 2-ször attól, vajjon a lelkészek díjazására tud-e majd megfelelő alapot teremteni amerikai hívei között? Mert a levél saját kifejezéseit használva: „még eddig e célra megfelelő alap nem áll rendelkezésre.”

Roberts H. Vilmos ezen levelének másolatát Sass Béla konventi jegyző megküldte nekünk, amerikai magyar ref. lelkészeknek, hogy az abban foglaltakról véleményünket nyilvánítsuk.

Az ügy fontossága elmulaszthatatlan köteleességemmel teszi, hogy itt, a nyilvánosság előtt is, föltárjam azokat a hitelvi és szervezeti különbségeket, amelyek az egyesült államokbeli ref. egyházat és az amerikai presbitériánus egyházat egymástól élesen elválasztják: s hogy rámutassak e helyen is a két egyház közül arra, amelynek védőszárnya alatt második otthonra találtak s vallási életük fenntartására hatalmas segítő kezeket nyertek a ref. egyháznak Amerikába vándorolt tagjai. Tennem kell pedig ezt annival inkább, mert mindaz, a mit e tárgyban most előadok, az amerikai magyar ref. lelkészek Pittsburg városában tartott értekezletének az együttes határozata.

2. Az Egyesült Államokbeli Református Egyház.

Az egyesült államokbeli ref. egyház a németországi és a svájci ref. egyházaknak amerikai talajon felnevelt édes gyermeke. A politikai elnyomatás és a vallásüldözés elől Amerikába menekült német és svájci reformátusok és francia hugenották alapították 1702-ben a holland ref. egyház segélyével és felügyelete alatt. Ez a nemeslelkű egyház látta el őket lelkészekkel, egyházi könyvekkel és pénzbeli segítséggel. Egy század leforgása alatt annyira erősödtek, hogy már 1793-ban önállóvá lettek a hollandiai anyaegyházról és hatalmas zsinati egyházat szerveztek e néven: „Egyesült Államokbeli Ref. Egyház.” míg a holland-amerikai ref. egyház ugyanekkor megkülönböztetésül ezt a nevet vette fel: „Amerikai Református Egyház” (The Reformed Church in America.) A két egyház teljesen azonos egymással. Szymbólikus könyve mindke tőnek a 2-ik helvéci vallástétel és a heidelbergi káté; egyházkezelésük pedig zsinat-presbiteri. Ily szervezeten épült fel és áll fenn a magyarországi ref. egyház is.

Az Amerika területén elárvultan élő magyar reformátusság lelki gondozását ez az egyesült államokbeli ref. egyház vette föl és ez tartá meg őket mindedig a ref. hittvallásban. Közöttük évről-évre külön magyar egyházközsegeket szervez és számukra tetemes áldozatok árán Magyarországból lelkészeket hozat s e lelkészek fizetéséről állandóan gondoskodik. Mikorra ez

a lap az olvasó kezébe jut, ismét hat magyarországi ref. lelkészt ringat a gőzhajó Hamburg és New-York közt, kiket családostól együtt szintén ez az egyesült államokbeli ref. egyház hozat ki általam ujonnan szervezett magyar ref. lelkészi állásokra. Templomok, iskolák és lelkészi lakások építését nagylelkű adakozók segítségével ez az egyház mindenütt lehetővé teszi. És ez egyház a nemeslelkű támogatásért viszonzásul csupán csak annyit kér mitőlünk, mint a mennyit kért ötlőlük annak idején az őket fentartó holland ref. egyház, hogy t. i. egyházi állapotainkról negyedévről negyedévre jelentést küldjünk a belmissziói bizottsághoz, amely felettünk a maga erkölcsi súlyával a felügyeletet gyakorolja. Minden egyéb tekintetben teljes szabadságot élvezünk: nevezetesen: hazai szokásaink megtartásán és a magyar nyelv kizárólagos használatán kívül vallásos szertartásainkat éppen úgy végezzük, egyházainkat éppen úgy kormányozzuk, mintha csak Magyarországon volnánk. A magyar ref. lelkészek az angol ajsku lelkészekkel teljesen egyenlő jogokban részesülnek. Egyházi vagyonaink: templomaink, iskoláink, lelkészi lakásaink telekkönyvileg mindenütt az illető egyházközsegek nevében állanak s azokkal mindenkor szabadon rendelkeznek. Sőt ez a nemeslelkű egyház még azt is megengedi nekünk, hogy önálló amerikai magyar ref. egyházmegyét szervezhessünk s így egyházi ügyeinket saját magunk intézhessük. Egy szóval: teljesen azok vagyunk, a kik voltunk és a kik volnánk ma is Magyarországon: testestől lelkestől magyarok és reformátusok; csak a különbség, hogy a mikor Magyarországon voltunk, akkor a magyarországi ref. egyház felügyelete alá tartoztunk, most pedig a bennünket fentartó egyesült államokbeli ref. egyház védőszárnya alá tartozunk, — anélkül azonban, hogy végtelenségig leszakadtunk volna szülőanyánknak, a magyarországi ref. egyháznak a testéről. Gyermekeknek érezzük magunkat, kiket édes anyánk elbocsátott hosszabb-rövidebb ideig tartó vándorútra egy jó testvérhez. Édes anyánk a meszeség miatt nem tarthatja rajtunk védő és gondozó kezét s bizony jól esik, ha a jó testvér az útan bujdosók keserveit meghallgatja, könnyeiket szerettel törölgeti, törekvéseiket teljes erejével támogatja, anyjuk helyett gondjukat viseli. És nem használja az édes anya távollétét arra, hogy kiölje a gyermeki szívből az anyának képét, hogy aztán a gyermek önkézevel ütne tört anyjának szívébe. Anya és gyermek szíve örök hálával telhetik meg e jó testvér iránt, akki addig is, míg szerzett kincseikkel visszabocsátja a bujdosó gyermekeket az anyai kebelre, időről-időre még számot is akar róluk adni az édes anyának. Mert ezt célozza az, hogy az egyesült államokbeli ref. egyház most állandó összeköttetést kíván létesíteni a magyarországi egyetemes egyházzal. Állandó összeköttetést azért, hogy egymással éledezőségben éljenek.

Illusztrálásul annak a gyönyörű missziói munkának, a mit végez, és annak a páratlan áldozatkészégnek, a mit gyakorol ez az egyesült államokbeli ref. egyház a kivándorolt magyar ref. nép javára, megismertetem az alábbiakban azokat az egyházainkat, amelyek az ő anyagi és erkölcsi támogatásával alakultak és állanak fenn ma is:

1. A new-yorki magyar ref. egyház New-York államban. Lelkésze Kuthy Zoltán. Egyháztalajok száma 350. Lélekszám 1500. Fiókegyházaiban és szórványai-ban 15 000. New-Yorkban az egyháznak telekkönyvileg saját nevére kebelezett temploma, iskolája és lelkészlakása van. Értéke 30.000 dollár.

2. A clevelandi magyar ref. egyház Ohio államban. Lelkésze Csutoros Elek. Egyháztagok száma 350. Lélekszám 1500. Fiókegyházaiban és szórványaiban a lélekszám 5000. Az egyháznak Clevelandban temploma, iskolája és lelkészlakása van a saját nevében. Értéke 20.000 dollár.

3. A pittsbürgi magyar ref. egyház Pennsylvania államban. Lelkésze Kalassay Sándor. Egyháztagok száma 300. Lélekszám 1000. Fiókegyházaiban és szórványaiban a lélekszám 15.000. Pittsburgban az egyháznak saját nevében temploma és lelkészlakása van. Értéke 40.000 dollár.

4. A south-chicagói magyar ref. egyház Illinois államban. Lelkésze Nánási Lajos. Egyháztagok száma 150. Lélekszám 700. Ide tartozó szórványokban a lélekszám 3000. South-Chicagóban temploma, iskolája és lelkészlakása van a saját nevében. Értéke 8000 dollár.

5. A bridgeporti magyar ref. egyház Connecticut államban. Lelkésze Juhász Sándor. Egyháztagok száma 250. Lélekszám 1200. Szórványaiban a lélekszám 2000. Bridgeportban temploma, iskolája és lelkészlakása van az egyháznak a saját nevében. Értéke 10 000 dollár.

6. A trentoni magyar ref. egyház New-Jersey államban. Lelkésze Virág István. Egyháztagok száma 150. Lélekszám 700. Szórványaiban a lélekszám 1000. Az egyháznak saját temploma, iskolája és lelkészlakása van. Értéke 10.000 dollár.

7. A johnstowni magyar ref. egyház Pennsylvania államban. Lelkésze Kovács Béla. Egyháztagok száma 200. Lélekszám 700. Szórványaiban a lélekszám 10.000. Saját temploma, iskolája és lelkészlakása van az egyháznak. Értéke 10.000 dollár.

8. A homesteadi magyar ref. egyház Pennsylvania államban. Lelkésze Harsányi Sándor. Egyháztagok száma 300. Lélekszám 1000. Szórványaiban a lélekszám 15.000. Temploma most épül. Értéke 20.000 dollár.

9. A south-norwalki magyar ref. egyház Connecticut államban. Lelkésze Dókus Gábor. Egyháztagok száma 100. Lélekszám 300. Szórványaiban a lélekszám 500. Az egyháznak saját temploma, iskolája és lelkészlakása van. Értéke 5000 dollár.

10. A phoenixvillei magyar ref. egyház Pennsylvania államban. Lelkésze Bereczky László. Egyháztagok száma 150. Lélekszám 700. Szórványaiban a lélekszám 3000. Saját temploma van. Értéke 5000 dollár.

11. Az east-toledo-i magyar ref. egyház Ohio államban. Lelkésze Komjáthy Ernő. Egyháztagok 150-en vannak. Lélekszám 1000. Szórványaiban a lélekszám 3000. Saját temploma most épül. Értéke 15.000 dollár.

12. A leraini magyar ref. egyház Ohio államban. Lelkésze Bassó Béla. Egyháztagok száma 100. Lélekszám 700. Szórványaiban a lélekszám 2000. Saját temploma most épül. Értéke 10.000 dollár.

13. A woodbridgei, cartereti, south-riveri és környéki magyar ref. egyházak New-Jersey államban. Lelkészek Vajó Sándor. Egyháztagok száma 500. Lélekszám 2000. Saját templom építésére a mozgalom most folyik.

14. A passaici magyar ref. egyház New-Jersey államban. Lelkésze Kuthy Elemér. Egyháztagok száma 200. Lélekszám 1000. Szórványaiban a lélekszám 1000. Saját templomát még ez évben fölépíti.

15. A mount-carmeli tót-magyar ref. egyház Pennsylvania államban. Lelkésze 1897 óta nincs, mert nem akad ref. lelkész, aki a tót nyelvet is beszélne. Kuthy Zoltán new-yorki és Kalassay Sándor pittsbürgi ref. lelkészek tartanak itt évente többször isteniszteleteket

és uri szent vacsora-osztást magyar és tót nyelven, mely utóbbi nyelvet ők is Amerikában tanulták. Itt a magyar-tót reformátusoknak a lutheránusokkal közösen épített templomuk van. Egyháztagok száma 150. Lélekszám, a vidékivel együtt, 2000.

16. A magyar ref. utazó misszionáriusság. Utazó misszionárius Harsányi István. E hivatal hatáskörébe tartozik a rendes lelkészi körök területén kívül szétosztottan élő magyar reformátusok szervezése, lelki gondozása.

Az egyes egyházközségek és szórványaik lélekszámát teljes pontossággal megállapítani a lehetetlenséggel határos. Ez a szám hullámzó; hétről-hétre örökösen változik: fogy, vagy emelkedik, aszerint, amely számban költözködik a nép a folyton változó munkaviszonyok miatt egyik helyről a másikra, vagy amely arányban történik a bevándorlás Amerikába és a visszavándorlás Magyarországra. Átlagos számítás szerint azonban a fent leírt tizenöt amerikai magyar ref. egyházközség 14 lelkészének a gondozása alatt mintegy 80.000 lélek van és 20.000 lelket biztos lehet számítani az utazó misszionárius gondozása alá. Az egyesült-államokbeli ref. egyház támogatásával elért látható sikereink röviden tehát ezek: — százezer magyar ref. lélek megtartása hitében és nemzetiségében a 16 lelkészi körre beosztott, rendes magyar egyházközségekben, 15 működő lelkész által; tíz teljesen fölépült és most épülő templom, lelkészlakás és megannyi iskola, amiknek az értéke 200 ezer dollár (egy millió korona.)

Nem lesz talán az sem érdektelen, ha megemlítem, hogy az egyesült-államokbeli ref. egyház főhatósága alatt működő tizenöt ref. magyar lelkész közül a lelkészképzés bizonyítványait nyerték:

1. A debreceni theol. akadémián: Kuthy Zoltán, Csutoros Elek, Nánási Lajos, Juhász Sándor, Virág István, Kovács Béla, Harsányi Sándor, Bereczky László, Vajó Sándor, Kuthy Elemér, összesen tíz.

2. A sárospataki theol. akadémián: Kalassay Sándor, összesen egy.

3. A pápai theol. akadémián: Komjáthy Ernő összesen egy.

4. Az egyesült államokbeli ref. egyh. tiffini theológiáján: Harsányi István, összesen egy.

5. Az egyesült-államokbeli ref. egyh. new-yorki egyházmegegyétől: Dókus Gábor, összesen egy.

6. Az amerikai kongregacionálista egyh. oberlini theológiáján: Bassó Béla, összesen egy.

Se 15 rendes lelkészen kívül az egyesült államokbeli ref. egyház tiffini főiskolájában hallgatja a theol. tanfolyamot Deák Imre, a budapesti ref. főgymnáziumának júniusban érettségizett növendéke, akit szintén az egyesült-államokbeli ref. egyház hozatott ki avégből, hogy itt az amerikai magyar reformátusok részére lelkészszé képeztesse.

3. Rooseveltnél és az Egyesült-Államokbeli Református Egyház.

Tudvalevő dolog, hogy Rooseveltnél Tivadar, az Egyesült-Államok elnöke, szintén annak az Egyesült-Államokbeli református egyháznak a tagja, amely egyház az evangélium világosságát ragyogtatja mi reánk, a magyarországi ref. egyháznak Amerikába vándorolt tagjaira. Az Egyesült-Államok székhelyén, Washington városban csak most nemrég épült fel a legelső ref. templom, amelynek egyik legbuzgóbb látogatója Rooseveltnél Tivadar. Amikor e templomot felavatták, Roose-

volt figyelemreméltó beszédet tartott, amelynek ránk vonatkozó részét lefordítva, tanúság okából ide iktatom: „Mireánk, kik a ref. egyháznak tagjai vagyunk ebben a szép nagy országban, mely még mindig a fejlődés útján van, miránk egy különös kötelesség hárul azon testvéreinkkel szemben, kik az oceán másik oldaláról jönnek mihozzánk. Én mindig különös figyelemmel kísértem itteni egyházaink magatartását a bevándorlók szemében. Úgy érzem, hogy nekünk kiváló gondunknak kell rájuk lenni, hiszen a mi őseink is így vándoroltak be egykoron. És, ha minket megsegített a jó Isten, nem kötelességünk-e, hogy testvéri érzülettel nyujtsunk segítő kezet az ujonan jövőeknek, hogy megtanítsuk őket járni az Ujvilágban. És ez a kötelesség különösen vonatkozik az Egyesült-Államokbeli ref. egyházra. Nem érhetne-e bennünket megrovás, ha öozó módra leülnénk és nyugodtan élveznénk a vallás ajándékait, anélkül, hogy megosztanánk szegényebb embertársainkkal, kik a világ más részéből hozzáuk jönnek és akik sokszor ki lesznek fosztogatva azok által, akik látszólag a javukra törekednek. Megvan az erős hitem és bizodalom, hogy ez országnak minden ujonan emelt református temploma egy-egy hatalmas gőcpont lesz, ahonnan segítség árad az oceán másik oldaláról hozzáuk jövő testvéreinkhez.“ Lám, mily nagy szeretettel szól Amerika legelső embere mirőlünk, idegenbe vándorolt hitsorsosairól. Lám, hogy buzdítja angol ajku testvéreit, hogy vegyék fel a vándorlók gondját a valláikra. S valóban, ha az amerikai magyar ref. egyházak mult és jelen sorsát szemléljük, el kell ismernünk, hogy gyönyörű előhaladásunkban a jó Istenen és a magunk buzgóságán kívül a legnagyobb része van annak az Egyesült-Államokbeli ref. egyháznak, amely olyan ékességet is magáénak mondhat, mint Rooseveltt Tivadar, az Egyesült-Államok elnöke.

4. Az irigy presbyterianus testvérek.

Az amerikai presbyterianus egyház, ugylátszik, megirigyelte az egyes. áll.-beli ref. egyháztól a közlünk önzetlenül végzett szép missziói munkájának a sikerét, mert most már ő is híveket akar kebelébe toborozni a mieink közül. A rosszul kezdett munka azonban rosszul is végződik. A magyarok közt a „munkát“ a presbyterianus egyház azzal kezdte, hogy lelkészének elfogadta azt a Hamborszky Gyulát, a kit a mount-carmeli hívek óhajára, itt viselt lelkészi állásától felmentett s így a kebeléből elbocsátott az egyes. áll.-beli ref. egyház. Hamborszky befogadása után két kis templomot is épített a presbyterianus egyház a presbyterianus vallásra térített magyaroknak. Wilkesbarre és Throop városokban. E templomok azonban, hiában viselték az építés költségeinek jelentékeny részét az áttérített magyar reformátusok: telekkönyvileg mégis az angol presbyterianusok nevének állanak s így azok csak névleg a magyaroké, tényleg pedig, az angoloké. Az angol presbyterianusoktól függ az is, hogy meddig használhatják azokat. E két presbyterianus u. n. „egyháznál“ a magyarok teljesen kiskorúak. Szemtanuja voltam s arcomba szökik a vér, valahányszor eszembe jut, hogy, a mikor vége van e két templomban az istenítiszteletnek, akkorra ott terem az angol presbyterianus kurátor is egy táskával és viszi magával az összegyűlt perselypenzt. Ez egyházaknak még önálló magyar egyháztanácsuk sincs, hanem az angol presbyterianus egyháztanács gyámokodik felettük. Papjukat, szegény Hamborszky Gyulát is odalökik, ahová akarják. Megjegyzem itt, hogy Hamborszky

theológiát nem végzett, Amerikában szükségből avatták pappá.

Ez év május havában új csillag tünt fel az amerikai magyar presbyterianizmus egén. Ez a fényes csillag Kacziány Géza, volt budapesti gymnáziumi tanár, aki ref. léteré már otthon is az ultramontán „Hazánk“ c. napilapnak volt az egyik keréktolója. A történeli hűség okáért megjegyzem, hogy Hamborszky és Kacziány szegről-végre atyafiak, s hogy Kacziányt a Hamborszky öcsese, egy youngstowni hajójegyárusító és pénztovábbító ügynök hozatta ki Youngstownba, hogy *mentse meg* a Hamborszky által egyedül képviselt presbyterianus hitet – a reformátusoktól. Hamborszkyék gondolata sikerült, mert hiszen ki ne tudná, hogy Kacziány Géza otthon is örömmel vala kapható, ha arról volt szó, hogy a református egyházat és annak vezérembereit kell a sárba tiporni. Kacziányt különben a presbyterianusok hmsz percz alatt pappá avatták. Náluk ugyanis nem számít, hogy volt-e valaki teológus, vagy nem?

Amerikai működését Kacziány Géza egy hozzám irt levelével kezdte. E levél szól pediglen eképpen: Terveitek holmi magyar egyházmegye alkotására nem helyeselhetem, mert a függést oly távolból föntartani fölösleges. Örüljete, hogy itt függetlenek lehettek. A presbyterianus egyház szervezete kizár minden egyházmegyei intézményt. Mi, presbyterianusok, a reformáció elsőstadiumának a szervezetével birunk, ti pedig meghamisított szervezettel, püspöki és esperesi szervezettel apróbb-nagyobbhierarchikus zsarnokokkal, amiknek köszönhetitek otthoni egyházatoknak a teljes szétporladását“. Kacziány és hívei, amint e levél bizonyítja, kiváltak a magyar ref. egyház testéből és teljesen azonosították magukat az angol presbyterianus egyház hitelveivel és szervezetével. Már pedig a presbyterianus egyház hitelvei szerint:

1. Ha a lelkész távol van és a született gyermek beteges, vagy éppen haldoklik, a keresztséget kiszolgáltathatja a kurátor is. Ugy, mint a pápistáknál a bábaasszony.

2. A presbyterianus pap az uralmi szent vacsora osztásánál a szent jegyeket átadja a kurátornak s aztán ő hordja azokat padról-padra a híveknek, vevén belőle kiki saját magának. Így urvacsorázik Kacziány is a maga híveivel. Sőt ő a magyarországi ref. egyházban eddig érvényben lévő urvacsoraosztási ágendát is elveté és csinált helyébe olyat a saját izlése szerint, amely a maga nemében unikum. Én bizony nem tartom megengedhetőnek, hogy ilyen új szokások behozatala által megingatassék népünknek a szakramentumokba vetett hite és bizodalma s ily módon magunk aknázzuk alá azt a szilárd alapot, amelyre a református egyház alkotmánya felépült.

3. A presbyterianusok „szimbolikus“ könyvét, a westminsteri kátét, Kacziányék is elfogadták a heidelbergi káté helyett. A westminsteri káté száz évvel régebb keletű a heidelbergi káténál.

4. Formális konfirmáció a presbyterianusoknál nincs.

5. A presbyterianus egyház szervezete kizár minden egyházmegyei intézményt. Ebben nagy örömmel telik a Kacziányistáknak.

6. A presbyterianus egyháznál a presbyterek élet-hossziglan választatnak, a ref. egyháznál bizonyos időtartamra. Ez azonban nem elvi különbség.

7. Amit a presbyterianus egyház a magyaroknak ajándékból épít, ahhoz örökké jogot formál, mert telekkönyvileg a saját nevére iratja.

8. Kifogásom van az egyház neve ellen is. A

presbyterián név a kormányzati formából ered, a ref. név pedig azoktól a megtisztító reformoktól, amik az igazi lényegét alkotják a reformációnak.

Imé a főbb különbségek. Ha az egyes államokbeli ref. egyház egyáltalán nem volna, e legvégső esetben talán meg lehetne engedni, hogy a presbyteriánusokhoz csatlakozzunk, mert a ref. egyháztól való hitelvi és szervezeti különbség dacára, ez is kálvini irányu, de a jelen körülmények között a hozzá csatlakozás semmi esetre sem engedhető. Akkor is csak úgy csatlakozhatnánk oda, ha a presbyterián egyház nem kívánná tőlünk, hogy leszakadjunk végképpen anyaegyházunk tétől és beolvadjunk a presbyterián egyházba, mint Kacziány és a hívei teszik.

Én a segítséget elfogadhatónak tartom bárkitől, presbyteriánustól, katolikustól és zsidótól egyaránt, de csakis abban az esetben, ha az illető a segítséget minden ellenköteleztetés nélkül, önzetlenül adja és nem kívánja, hogy áttérjek az ő egyházába. Azonban Kacziány és a presbyteriánusok mint a fentiekből világosan megtetszik, önző szándékkal a presbyterián vallásra térítik el, ragadozzák a ref. magyarokat, kihasználva ezeknek az amerikai vallásu dolgokban való teljes tájékozatlanságát.

A klerikalis Kacziány régi szerelméhez hű maradt különben Amerikában is, a „Magyarok Csillagában,” egy itteni heczekaplán kiadásában megjelenő silány pápista újságban ócsárolja hétről-hétre a magyarországi református egyházat és vezérférfiit, nemkülömben az egyes-állambeli ref. egyházat és ennek kapcsán az amerikai magyar ref. lelkészeket.

Kacziánynak ezzel nyíltan hirdetett célja először az, hogy minden amerikai magyar ref. egyházban presbyteriánus név alatt „ellenegyházat” alakítson, az által testvérharcot csináljon és tönkretégye a most virágzó amerikai magyar ref. egyházi életet; másodsor az, hogy presbyteriánusokból egy deputációt vezessen Magyarországra, részint lelkészekért, részint oly ifjakért, kiket Kacziány szellemében nevelnének Amerikában magyar presbyteriánus papokká; harmadsor az, hogy jó fizetéssel magát presbiterián püspöknek, szuperintendensnek tétesse.

A mi az elsőt illeti, arra nézve mi majd csak örködni fogunk, hogy a fenyegető végítélet be ne következék. Nem sokat aggaszt céljának a második pontja sem, ámbár betűről-betűre ezek a saját szavai: „Csiky Lajos, Szilassy Aladár, Petri Elek, Szabó Aladár és Szócs Farkas az én embereim, azok a nyírott fejű esperesek pedig úgy bölintanak, a mint az ő közbenjárásukkal én akarom.” Mert ne tessék felejtetni, hogy szóban és írásban, Kacziány az összes magyarországi papokat „parasztpapoknak,” espereseiket, nyírott fejű tehetetlenek,” püspökeiket „elfajult lényeknek” nevezi, akik „a ref. egyházat báró Bánffyval, gróf Dégenfelddel” a Tiszákkal” s a többi vezérférfiainkkal összeszövetkezve „eladták a zsidóságnak.”

Im, ezért látja Kacziány szükségét annak, hogy innen Amerikából megreformálja a magyarországi ref. egyházat, belebujtatni akarván azt a ránézve vadonutaj presbyterián-köntösbe. Am, hogy a nagy Kacziány gesufoltassék, alázattal kérem a mi tisztos és érdemekben megöszült vezérembereinket, ne méltóztassanak majd a Kacziány presbyterián-deputációja előtt, ha lenne arca oda vinni őket, mindenre úgy bölintani, a mint azt előre megmondá. Mert az ő nagy lelke már presbyterián színben látja Magyarországot. A throopi magyar presbyterián templom fölvatásakor tartott be-

szédében azt mondá s ez a beszéd nyomtatásban is megvan, hogy Magyarországon négy millió presbyteriánus van; és Tisza Kálmán, Tompa Mihály, Arany János, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor mind-mind presbyteriánusok voltak. Pedig hát az egészről úgy-e bár csak annyi az igaz, hogy van Magyarországon két és félmillió református, egy és félmillió ág. ev.; ez tenné ki összesen a 4 millió pretestánst, de nem presbyteriánust. Tisza; Tompa, Arany reformátusok, Kossuth és Petőfi ág. ev.-ok valának. Igazán szeretném azt az ő beszédét lefényképeztetni, hogy mulatnának rajta otthon is.

5. Kérelem az egyetemes konventhez.

Mi, amerikai magyar ref. lelkészek, az országos zsinat elé memorandumot terjesztünk, melyet még ez évben meg fogunk küldeni a konvent által kinevezett öt tagu missziói bizottságnak. E memorandumban ki fogjuk fejteni azt, a mit kérünk a hazai egyetemes egyháztól és megismertetjük azt, amit mi adhatunk viszonzásul neki. Addig is azonban, amíg a mi memorandumunk haza érkezhettek és annak sorsa felett a zsinati atyák bölisesége dönthetne, — az amerikai magyar ref. lelkészek, a Pittsburg városában június végén tartott értekezletük határozata szerint, mély tisztelettel kérik a konvent tagjait: méltóztassanak határozatilag kimondani:

1-ször azt, hogy mostantól fogva csakis a magyarországi ref. egyházzal névben azonos és hitben rokon, Egyesült-Államokbeli református egyház (The Reformed Church in the United States) részére fognak kibocsátani Amerikába lelkészeket, esetleg lelkészjelölteket;

2-or azt, hogy az amerikai presbyteriánus egyházat kérelmével elutasítják s az egyház részére, mint eddig soha nem, úgy a jövőben sem adnak lelkészeket, sem lelkészjelölteket;

3-or azt, hogy ha mégis akadna a hazai lelkészek, vagy lelkészjelöltek között valaki, aki esperesi és püspöki elboesátó bizonyítvány nélkül kijönne Amerikába, es áttérne a presbiterián egyházba: az illetőt a magyarországi ev. ref. egyház testéből kiválnak tekintik s mint ilyenek, a lelkészi oklevelét megsemmisítik;

4-szer azt, hogy addig is, amíg a hazai egyetemes egyház és az Egyesült-Államokbeli ref. egyház között az állandó összeköttetés teljesen létrejönne s amíg az amerikai magyar ref. lelkészek memorandumát letárgyalná és abban határozná a zsinat: az amerikai magyar reformátusok ügyét a dunamelléki egyházkerület intézze, az egyes püspökök ajánlatai a'apján mindig a dunamelléki egyházkerület püspöke adván elboesátó bizonyítványt is az amerikai egyházak által esetről-esetre megválasztott hazai ref. lelkészek számára;

5-ször azt, hogy a konventnek e tárgyban hozandó határozatai a püspökök, illetve esperesek útján, külön körlevelekben hozassanak tudtára a magyarországi ref. egyház lelkészi karának.

New-York, 121 Seventh Street, szept. 24.

Kuthy Zoltán,
new-yorki ref. lelkész.

A beregi ref. egyházmegye közgyűlése.

Az aradi vértanuk emlékünnepe, október 6-án tartatott meg Beregszászban Sütő Kálmán esperes és Uray Imre e. m. gondnok elnöklete alatt, szép számú közönség jelenlétében. A nap *émlékezete*, meg a jelenlegi *események* kettős indok is lett volna hazánk, s

benne egyházunk súlyos helyzetének a megbeszélésére, — mondjuk egy elnöki megnyitó beszédben, — az elnökség azonban — igen helyesen — kinek-kinek tetszésére bizta az e felett való gondolkozást.

Az 52 pontból álló tárgysorozatot d. e. 10 órától 1/21-re már le is tárgyalták, a mi, az előadók készült-ségétől eltekintve világos bizonyossága annak is, — hála az égnek és a kormányzók vezetésének — nyomasztó szegénységünk dacára is mindenek ékességével folynak.

Az esperes időszaki jelentését olvasván a főjegyző, abból a következőket tudtuk meg: a lelkészek közül eltávoztak Valády Mányai Macsoláról, Nagy Ferencz Surányból. Bertók Béla surányi lelkészszé választatván, helyére a választás elrendeltetett. Varga Péter s. lelkész Munkácson alkalmaztatott. Jánosi Gábor zápszonyi tanító a gyűlés előtt pár héttel elhalt, Szabó Ernő barabási, Daróczy Pál gáti, Vadnay Imre n.-bereg-i és Helmezy László b.-rákosi tanítók részint az államhoz, részint más egyházmegyébe távoztak. Helyettük alkalmaztattak: Tóth László Gátra, Bognár Sándor n.-Bereg-re, Gönczy Bertalan Csarodára, Póocs László 2-ik tanítóul Gulácsra, Lázár Sándor Atyába és leánytanítóul Pásztor Mária Tarpára. Egyházmegyénkben ő a legelső nőtanító.

Hete és Fehérce a régebbi időben különálló egyházak voltak, lelkészi díjlevelők is megvan, szegénységük miatt azonban az újabb időben kénytelenek voltak társulni. A híveket illetőleg talán sehol nem örvendtek a congruának úgy, mint ők, a régi különálló lelkészi hivatal visszaállítására be is adták a kérvényt, a minisztérium azonban az e. m. és e. ker. meleg ajánlása dacára *elutasította őket azzal, hogy új (?) lelkészségek szervezésére kiegészítést nem ad.* Egyetemes nyomoruságunknak ime egy intő példája, de — úgy véljük — egygyel megint több indok arra nézve, hogy annak a papírosan levő 1848-iki törvénynek végrehajtását napról-napra, évről évre sürgessük.

Széchenyi J. jelenleg debreczeni tanító eltávozott egyházmegyénkbelől anélkül, hogy földjei után felszaporított adóját kifizette volna. Egyházmegyénk nem akart mindjárt a követelés megfizetése végett az *általa jól ismert* utra lépni, hanem *békességesen* kívánta elintézni az ügyet, s ily irányban megkereste a debreczeni egyházmegyét. Ez azonban nem tartván magát *erre* illetékesnek, egyházmegyénk most már vele szemben a törvényes eszközökkel fog élni.

A gergelyi egyház még a mult gyűlésen bejelentette, hogy kénytelen iskoláját államosítani. Az ezt — ha csak lehet — megakadályozó küldöttségnek azon választ adták, hogy „ők nem örömet adják át iskolájukat, szívesen is visszavonnak mindent, csak az e. m. segí se meg őket 2000 koronával!“ Quid nunc? Ha ennek adnak, holnapután 50 kéri! De honnan? miből? Erre már az e. m. bölcsessége se tudott más feleletet adni, mint azt, hogy kérjenek innen is, onnan is! . . . Birósági ügy 2 volt, mindkettő közigazgatási.

Délben a fehér asztalnál e. m. gondnokunk volt a bőkezű házigazdánk . . . **Ssernyeparti.**

Válasz a „Magyar Szó“-ról megjelent néhány kérdésre.

Nagytiszteletű szerkesztő ur!

Az irinyi lelkész ur kérdéseire adott b. válaszban ki méltóztatott ugyan fejezni, hogy azokra a kérdésekre a „Magyar Szó“ illetékes a választ megadni, de ha talán e b. lapok olvasói is válaszolhatnának: abban az esetben a magam részéről im így válaszolok.

Az irinyi lelkész ur ezen legközelebbi irodalmi fellépését egyfelől egyenesen hálátlanságnak minősítem, másfelől megdöbbenéssel látom benne beszélő bizony-ságtévőjét annak a dermesztő lagymatagságnak, annak a sorvasztó se holt, se eleven, se hideg, se meleg álla-potnak, a mely annyira befészkelte már magát a ma-gyar protestáns életfájába.

Ha nem hálátlanság az, hogy mikor akad egy sajtó-organum, a mely még életerőt sejtve a magyar prote-stáns értelmiségben, vállalkozni mer arra, hogy ezt a magyar prot. értelmiséget az igazi szabadelvűség, a felvilágosodás és haladás zászlója körül egyesítse és összetartsa; nemesak, de vállalkozni mer arra, hogy ennek a lenézett, folytonosan háttérbe szorított magyar protestantizmus jogos kívánságainak és követeléseinek hangot adjon: akkor előáll egy ref. lelkész, a kit ör állóul rendelt az Ur a maga helyére, és különféle kér-dezősködések után, drámai fordulat-tal, úgy tesz fel még egy kérdést, mintha azt mondaná, hogy vajjon ne hagy-juk-e már cserbe azt a sajtó-organumot, a mely a mi érdekeinkért küzd? Ha ez nem hálátlanság, akkor, nagyt. szerkesztő ur, én nem tudom, mi hát a hálát-lanság?!

És miért? Mert a „Magyar Szó“ az igazság ere-jével, őszintén szól mindenkör és soha nem járul oda kézsókra a hatalom birtokosai elé, hanem mindenkivel szemben bátran emeli magasra azt a zászlót, a melyet kezébe vett! És hogy az igazság vesszejével olykor-olykor érzékenyen sujt: ez annyira fáj az irinyi lelkész urnak, hogy a „Magyar Szó“-ra kész kikiáltani: delendum censeo? Ugyan miért fáj az annyira az irinyi lelkész urnak, hogy a „Magyar Szó“, abban a hitben, hogy ott áll mellette az az erő, melyet a magyar prot. értelmiségnél feltételezett: bátran és magyarán beszél? Vagy talán az irinyi lelkész urat elfogta a félelem, mert látja, hogy akadt valaki, a ki a magyar protestantizmus nevében bátran és magyarán mer szólani?

Bizony, bizony, mi magyar protestánsok megérde-meljük orsunkat, mert ime, mi magunk kívánjuk, hogy olyanok legyünk, mint a begubózott lárvá, hogy magun-kat, jogainkat soha ne érvényesíthessük. Nagy jelsza-vakból, a minők: „jellem, műveltség, izlés“, kovácsol-junk sánczokat és vonuljunk vissza azok mögé, és hallgassunk és tűrjünk, sőt kérjünk bocsánatot minde-nektől, hogy élni merészkedünk! Lapuljunk meg moz-dulatlanul és várjuk nagy csendességben, mint az alpesi völgyek lakói, hogy mikor temet el bennünket a ránk-omlással fenyegető hótömegek lavinája?!

Én, a magam részéről, kérem a „Magyar Szó“ vezetőségét, hogy hagyja figyelmen kívül az irinyi lel-kész ur kérdezősködését, sőt mondja meg neki, hogy akarata ellenére is folytatni fogja a becsületharcot a mag ar protestantizmus életéért, mivel évszázad-k tanu-bizonyossága szerint, annak élete egyszersmind a magyar-ság élete!

Mi pedig, különösen prot., közelebből református lelkészek, ha még eddig mindnyájan nem tettük, men-jünk most mind kivétel nélkül és ragadjuk meg azt a zászló rudat, melyet a „Magyar Szó“ emel; egyesül-jünk, tömörüljünk, sőt szóljunk és hallassunk, ha kell, olyan kiáltást, a melytől Jérikó falai egyszer már le-omoljanak! . . .

Vagyok nagytiszteletű szerkesztő ur iránt

kiváló tisztelettel

Vas János,
őri ev. ref. lelkész.

K Ü L F Ö L D.

A svájci református lelkipásztorok társaságának közgyűlése 1903.

A máramarosszigeti lelkési értekezlet meg a nagyváradai protestáns diszgyűlés ideje közé, szeptember 1 és 2-ra esik a helvét lelkipásztorok társaságának Schaffhausenben tartott ez évi közgyűlése.

Egyházi lapjaink bő mértékben tárgyalták a szigetis váradai eseményeket. Két színes kép áll lelkünk előtt; leolvashatjuk róluk gyöngeségünk sötét foltjait úgy, mint dicsőségünk fénysugarait; hü visszatükrözői egyháztársadalmi életünknek.

Hadd tolakodjék most e két kép közé egy harmadik, egy idegen, a schaffhauseni gyűlés rajza. Hasonlítsuk össze ez egyet a másik kettővel; a léleknek jól esik az ilyes munka

I.

A társaságnak Schaffhausenbe sereglett tagjai, mintegy 282-en, az értekezlet előestéjén augusztus 31-én gyűltek először össze a kaszinó kertjébe. Ez volt a nálunk is szokásos ismerkedési est.

Szeptember 1-én a Steigkirche izléssel díszített falai között nyitotta meg a gyűlést a schaffhauseni kantoni egyház antistese Enderis. Beszédében megemlékezik a társaságnak Schaffhausenben tartott gyűléseiről; konstatálja, hogy mint azoknak idején, úgy ma is egy ugyanazon theologiai s egyházi kérdések foglalkoztatják az elméket.

Megnyitó beszéde után sor került az első napi kérdés tárgyalására. E napra kitűzött thema: „Krisztus és a keresztyénség.”

Referens *Schlatter* tübingeni professor. Vallásos melegségtől át meg át hatott előadása inkább személyes hitvallás, mint theologiai vizsgálódás. A Krisztusba vetett hitet, a személyével való benső viszonyt élesen szembe állítja a „keresztyénség“-gel, a mely szerinte bizonyos institutiókhoz, sakramentumokhoz, hivatali személyekhez való csatlakozás, bizonyos ideák elismerése. A keresztyének első nemzedéke a vallást csak mint Jézus személyéhez való csatlakozást ismeri; a második, az apostolok után következő nemzedék kebelében merül föl a „keresztyénség“ — fent jelzett értelemben. Választásuktól — Krisztus, vagy a keresztyénség-e — függ a canonhoz s a reformációhoz való viszonyunk, mert mindkettő csak Krisztusba vetett hitet s nem „keresztyénség“-et ismer. Polemizál a „keresztyénség“ mai képviselőivel (Harnack stb.) s kifejti, hogy minden erő Krisztus személyével való összeköttetésben, viszonyban rejlik. Krisztusba vetett hitet mint személyes viszonyt fogja föl. Kár, hogy Schlatter aphorisztikus előadása megnehezíti értekezésének megértését.

Correferens *Christ* zürichi professor. Nyugodt, világos, a hidegség jőzan. Előadásának első részében Schlatter értekezését kritizálja; védelmébe fogadja a „Christenhümler“-eket, a „keresztyénség“ képviselőit — Harnackot és barátait. Nem fogadja el a kérdésnek Schlatter által tett átalakítását, hogy: Krisztus, vagy keresztyénség, személy, vagy principium. Ezek nem ellentétek. A milyen egyoldalú a hegelianizmus; minden eseményt az ideák hatásaként fogni föl, — éppoly egy oldalú eszméről, ideáról többé mit se tudni akarni, és mindent a személyre vezetni vissza. Az eszméknek szükségök van személyekre, a kik által hatnak;

a személyeknek eszmékre, ha valamit alkotni akarnak. Éppen ilyen a viszony Jézus személye és az istenfiúság eszmeje között. Christ a kérdést nem úgy oldja meg, mint Schlatter: „vagy-vagy,” hanem: Krisztus és keresztyénség, személy és eszme. Személyes életünkben mindkettő összeköttetésben van, a dogmatikában azonban elválaszthatók egymástól. Eszme alatt nem elvont, száraz, holt formula értendő, hanem egy életviszony, egy szellemi hajtó-erő. Csak Isten maga változtatja meg az emberiséget, de az ő ereje emberi személyek által hat. Az ezen megváltó isteni erőről szóló evangélium elég az üdvösségre, Krisztus a kijelentést hozó — az eszmének megvalósítója. A róla szóló predikáció nem nélkülözhető, hogy evangéliumot szemléltetővé tegyük. Abstracte azonban meg kell engedni, hogy keresztyén hit lehetséges volna Krisztus megismerése nélkül is. Szónok álláspontja theocentricus, és nem tudja követni a modern christocentricus irányt, mert ez — nézete szerint — nem egyeztethető össze Jézus teljes emberi voltának hirdetésével. A természetes theologianak megvetése és a kijelentésnek Krisztusra koncentrálása azzal a veszéllyel jár, hogy sokakra nézve mindkét kijelentés — az egyetemes isteni és a Krisztus által közvetített is — veszendőbe megy.

A discussiót maga *Schlatter* nyitotta meg, kijelentvén, hogy nem személyek (Harnack stb.) de meghatározott felfogások ellen küzd. *Waldburger* marthali lelkész Christhez irányítva szavait biztosítja egykori tanítóját, hogy az ifjak liberalisok ha többet beszélnek is Krisztusról, mégis hűvek maradnak tanítóikhoz és az alapelvhez: Krisztust, mint principiumot tekinteni. *Barth* berni professor a correferens azon állítása ellen fordul, hogy a megváltás munkáját nem hajthatná végre egyetlen emberi személy. Jézus több mint az istenfiúság ösképe. A keresztyén világ Jézust nemcsak mint történeti, de mint most is élő, fölmagasztalt személyt tiszteli. Epen Jézus élőszemélyéhez való helyes viszony által lesz az Atya életünk középpontja. *Juzi* bergi lelkész inkább azt az alternatívát állítaná föl: példakép, vagy kijelentés! Kijelentő csak személy lehet. Jézus teljes emberi s isteni volta között nincs ellentmondás, *Reichen* winterthuri lelkész azt hiszi, a tárgyalás alatt levő kérdés egyre égetőbb lesz. *Hauri* dékán hangsúlyozza, hogy mindnyájunknak theocentricusoknak kell lennünk. Kérdés, miként lehetünk azá; felelet: egyedül Krisztus által. Ha reá tekintünk, akkor így kell szólanunk: Te vagy az, aki az életet helyesen fogtad föl; benned tudok bizni; ha téged látlak, nem kérdezem többé, higgyek-e Istenben. Személyed az, mely engem erre elsegít. Mi nemcsak ruhájának szélét érinthetjük, de véle egyek lehetünk. *Bolliger* baseli professor a béke kedvéért szól. Abban megegyezünk, mondja, hogy Jézus az embereket Izrael Istenéhez akarta vezetni. Ő közvetítő tehát, s nem a vallás tárgya. Általa megyünk az Atyához, de ne akarjunk minden más isteni kijelentést elvetni, hogy csak Krisztust gazdagítsuk. Lássuk meg azt is, amit Isten Krisztuson kívül munkál.

A széles mederben haladó vitát, mely magával ragadta a jelenlevők figyelmét, Berger frauenfeldi lelkész imája zárta be.

Másnapra, szeptember 2-re kitűzött tárgy: „A laikus elem jelentősége az egyházban és a gyülekezetben.”

Referens *Brändli* baseli lelkész. Értekezésének 1-ső részében a financialis kérdéseket tárgyalja. Az

egyházban a financialis szükségégek ellátásáról kezdettől fogva a laikus elem gondoskodott. És ha Sváje néhány kantonában az egyházak szükségletei közadóból fedeztetnek is, amelyből a katolikusok és az izraeliták szükségletei is fedeztetnek, ez nem helyes; lehetetlené teszi a valódi gyülekezeti életet. Sokkal jobb az, hogy az egyháztagok magok adóznak. Minden áldozat emeli az ember lelkét. — 2-szor a választói jogról s kötelességekről, különösen a nők szavazati jogának aktualis kérdéséről szól. Nem helyesli, de magok a nők sem kívánják ezt. — 3-ik pont alatt a laikusoknak a gyülekezetek vallásos összejöveteleiben való részvételét tárgyalja. Ma még a predikálás a le készek monopoliuma, a laikusok hat vegyék ki részöket más munkákból, amikre előadása 4 ik részében mutat rá, vegyék ki részöket a prot. missió és segélyegyletek munkájából, a felnőtt ifjak gondozásából, az alkoholismus ellen folytatott küzdelemből.

Correferens *Stuckert* neunkircheni lelkész csak megerősíti az előtte szóló állításait. Nálánál erősebben hangsúlyozza az egyetemes papság elvét. Jelenjenek meg a laikusok a vita-estéken, mondják el a lelkésznek szemtől szembe kételyeiket, aggodalmaikat, gondolataikat. Ha laikus hirdeti Krisztust, annak csak örvendhet a lelkész. Am avatatlan kéz ne nyuljon theológiához.

Discussio, az idő rövidsége miatt nem volt. Annál kedélyesebben telt az idő a fehér asztalok mellett, hol az ebéd ideje alatt sok szép dictio hangzott el.

Az ilyen alk lommal elmaradhatatlan istenitiszteleket a két nap közé eső estén 8 órakor tartották meg a Johann Kirchében. Ünnepi szónok *Benz* baseli lelkész alapigéi Act. 4. 13. és 14. Figyelmet lebilincse ő ekesszólással fejtegette, hogy az emberek mi bennünk, lelkipásztorokban Krisztus hatását keresik; s mily kevésszer adunk rá alkalmat, hogy esodálkozzanak: mennyire új emberekké szült Krisztus bennünket! A predikáció magával ragadta a hallgatók szívét, akik máskor mint kritikusok figyelnek egy kollega beszédére — itt elfeledtek kritizálni.

Ez a schaffhauseni gyűlés rövid története. A Predigeresellschaft ez alkalommal hatvanadik összejövetelet tartotta, a megjelenők nagyszáma bizonyosság a mellett, hogy nem csak életképes de szükség van reá.

(Folyt. köv.)

Furta.

Csernák Béla.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A mezőturi ev. ref. főgymnasium** negyedfél százados fennállásának emlékére rendezett lélekemelő ünnepély f. hó 8 án délelőtt folyt le a templomban, mely szorongásig megtelt az egyház tagjaival és az ezen alkalomra egyházunk előljárósága által meghívott és megjelenésökkel az ünnepély fényét emelő vendégekkel. Az ünnepély a XC-ik zsoltár énekével kezdődött, melynek elhangzása után Turgyoni Lajos lelkész magas szárnyalásu imája emelte fokról-fokra az áhitatos megilletődést és az igaz hála érzetét az Isten bölcs és jóságos gondviselete iránt, mely egyedül tette lehetővé, hogy a mezőturi ref. egyház és vele összeforott gymnasium az évszázadok viharaiban is a mai napig megmaradhatott. Utánna Gergely Antal lelkész mondott gondolatokban gazdag beszédet a hit nélküli

tudomány és tudomány nélküli hit káros hatásáról s a tudományos hit és hittel párosult tudomány egyedül építő s egyént és nemzetet egyaránt boldogságra vezető munkáiról. Majd Faragó Bálint főgymn. igazgató adta elő a mai főgymnasium negyedfél-százados történetét, csak azon küzdelmeket vázolva, melyeken a főgymnasium az idők viharaiban keresztülment s felmutatva azon szívós ragaszkodást és nemes áldozatkészséget, melylyel a mezőturi ref. egyház e gymnasiumot nehéz időkben is fentartotta. Végül Vékony Sándor főgymn. tanár emlékezett meg gyönyörű beszédben Szegedi Kiss Istvánnak, a mezőturi iskola 1551—1553. években volt igazgatójának, reformátori működéséről. Közben a főgymnasiumi énekkar szabatosan előadott gyönyörű két énekével emelte az ünnepi hangulatot. Illustris vendégek voltak: Lippich Gusztáv Jásznagykunszolgok megye főispánja, Dr. Wlassits Gyula vallás és közokt. miniszter ur képviselőjében is, továbbá gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnok, Bagossy Károly Jásznagykunszolgok megye alispánja, Dorogi Lajos esperes, Horthy István egyházmegyei gondnok, Dr. Tóth János orsz. képviselő, Dóczy Imre gymn. felügyelő, a heves-nagykunsági ref. egyházmegye lelkészi kara, az egyházak küldöttei, a társintézetek közül a békési, hódmezővásárhelyi, kisujszállási, kolozsvári, esabai, nánási, nagykőrösi, szarvasi gymnasiumok küldöttei, végre a régibb tanítványok. Délben a Nemzeti szállodában 220 térítékű közebed volt, melyen Mezőtur város közönsége és a mezőturi ev. ref. egyház látta szives vendégszeretettel ez ünnepélyre serglett 220 vendéget. Este 8 órakor a Központi Olvasó egyesület termeiben ritka élvezetet nyújtó hangverseny volt a főgymnasium tápintézetének alapjára, melyen a főgymnasiumnak régibb és ez évi növendékei szórakoztatták kellemesen a termet zsufóásig megtöltött előkelő közönséget.

— **A debreceni ev. ref. főiskola Deák Ferencz** születésének százados évfordulója alkalmából, 1903. évi október hó 17. napján, délután öt órakor a főiskolai diszteremben *emlékünnepélyt* tart, melynek sorrendje a következő: 1. Hymnus, előadja a főiskolai énekkar. 2. Emlékbeszéd, tartja dr. Jászi Viktor 3. Szavaltat, előadja Hódy Béla joghallgató. 4. Szózat, előadja a főiskolai énekkar. Ez emlékünnepélyre tisztelt címet tisztelettel meghívja Debrecen, 1903. október hó 7. **A főiskolai igazgatóság.**

— **Alapítvány.** A mezőturi ev. ref. főgymnasium negyedfél százados fennállása alkalmával tartott ünnepélyt követő közebeden Szendi Lajos paeséri ref. lelkész, e főgymnasium volt növendéke 50 koronát adott át ez intézet jelenlegi igazgatójának, mint magvát azon alapítványnak mely a volt növendékek várható adományaival megnövekedve hivatva lesz évenkénti kamataival a mezőturi ref. főgymnasium egy növendékének segítségére lenni a felsőbb iskolába belépése első évében. Midőn e szép gondolatot kifejező adományért köszönetet mond a főgymnasium igazgatósága, egyttal jelzi, hogy az e célra bejövő adományok a mar befizetett 50 koronához fognak esatoltatni.

— **Káplántartási költség.** Az év 3-ik negyedére esedékes káplántartási díjakról szóló utalványozó jegyzék leérkezvén, e szerint e segélyben a következő egyházak lelkészi állomásai részesülnek, u. m. Tiszalök 125 k. Szemlak 125 k. Tiszaköröd 128 k. 25 f. Szamosdob 125 k. Jármi 62 k 50 f. Fábriánháza 125 k. Munkács 7 k. 79 f. Tiszaeszlár 122 k. 20 f. Vértes 166 k. 66 f. Tivadar 83 k. 33 f. Rohod 83 k. 32 f. Az egyházkerületi pénztári hivatal a jogosultakhoz szét

küldte az aláírandó nyugtákat, melyek ellenjegyzés céljából a nt. esperesi hivatalok útján lesznek a pénztárhoz visszajuttatandók.

— **A gymnasiumi vallástani kézikönyvekre** a tiszántúli ev. ref. egyházkerület által hirdetett pályázat csak részben vezetett eredményre. Beérkezett ugyan a kitűzött határidőre a VII. osztály számára készíthető ker. hittan és erkölestanra két munkatervezet, az I—II. osztály számára készíthető ó,- és ujszövetségi kijelentésre szintén két munkatervezet; de a ker. hittan és erkölestanra beérkezett pályaműveket számos fogyatkozási miatt a bíráló egyáltalán nem találta elfogadhatónak arra nézve, hogy valamelyiknek a szerzője a tankönyv részletes kidolgozásával egyházkerületileg megbízassék. A bibliai kijelentés I—II. osztálybeli tankönyvére beérkezett pályaművek közül a bírálók egyhangú véleménye alapján „az Urnak dicséretét szolgálja az én szám” jelíggel munkatervezet fogadtatott el a kidolgozásra, melynek jelíggel levele f. hó 12-én a püspöki hivatalon felbontatván, belőle a pályamű szerzőjeként Farkas Kálmán kecskeméti ev. ref. gymnasiumi vallástanárnak neve tünt ki s a szerző a munka részletes kidolgozására vonatkozó egyházkerületi megbízatást azonnal meg is nyerte. A többi pályamű jelíggel levele eljeggetve, szerzőik, a mennyiben a munkához való jogukat meggyőző alakban igazolják, dolgozataikat átvehetik az egyházkerületi gymnasiumi felügyelőtől.

— **Evangelikus templom Rómában.** A római ev. templomépitési ügy befejezéséhez közeledik és Róma minden akadályozása dacára felépült a tervezett ev. templom a pápaság örök városában. A német „Germania”, a klerikálisok lapja harcias cikket hoz ez alkalomból, melyben többek között ezeket írja: „Hihetetlennek tartjuk, hogy a császár és a pápa szívélyes találkozása (!) után a német császár beleegyezését adja a pápa és a kath. egyház elleni tüntetéshez. Mert az nyilvánvaló dolog, hogy az új templommal az Ev. Szöv. a pápaság és a katolicizmus ellen akar tüntetni stb.”

— **Katonaságunk vallási statisztikája.** A magyar birodalomban, Horvát-Szlavonországot is belevéve, 132.219 katona szolgál. Ezek a katonák felekezeti szerint így oszlanak meg: az ország 9.919,913 főt számláló római katolikus népessége adott 73.380 katonát; 1.854.143 görög katolikus 10.599 katonát; 2.815.713 görög keleti 15.867 katonát; 1.288.942 ágostai evangélikus 8.872 katonát; 2.441.142 evangélikus református 17.324 katonát; 68.568 unitárius 563 katonát; 851.378 izraelita 5124 katonát és 14.760 egyéb vallású 580-at. A lélekszám arányához viszonyítva legtöbb a katona az ev. ref. egyházból.

— **A polgári házasság és a szentszék.** A római szentszéknek érdekes és a magyar házassági jogot közelről érintő határozatát ismerteti a „Jogtudományi Közlöny” legutóbbi száma. 1897. évben az esztergomi érseki helynök a következő kérdéseket terjesztette a szentszék elé: 1. Vajjon érvényesnek tekinthető-e Magyarországon azon vegyes házasságok, amelyek polgári tisztviselő előtt kötöttek és semmiféle más vallású egyházi szertartásban nem részesítették? 2. Vajjon az ilyen házasságokból származó gyermekek törvényeseknek tekinthető-e és a keresetelési anyakönyvbe ilyeneként beírandók-e? — A római szentszék mindkettőre igenlőleg felelt és az elsőre vonatkozó terjedelmes indokolásban világosan kimondotta, hogy Ma-

gyarországon ezernyolcszáznegyvenegy óta a tridenti forma a vegyes házasságokat illetőleg hatályon kívül van helyezve. E szentszéki határozatnak az 1895. évi október 1-je óta kötött házasságokat illetőleg természetesen csak egyházi forumban van hatálya, de mint törvénytárgyát visszahat az 1895. év előtt megkötött vegyes házasságok állami érvényességnek kérdésére is. Az 1844. évi III. t.-cz. ugyanis nem akarta érvényességüktől megfosztani a kánonjog szerint érvényes vegyes házasságokat, csak a kánonjog szerinti „clandestinitás”-nak r. katolikus szempontból való legflagrantsabb módját iktatta törvénybe, mint egyetlen kivételt az addig a vegyes házasságokra (r. katolikus és evangélikus vallásúak közt) nézve egyedül irányadó kánonjog alól. Más szóval, nemcsak az egyházi házassági bíróságoknál van az említett pápai törvénytárgyának gyakorlati jelentősége, hanem az állami házassági judikaturánál is, mert az 1894. évi XXXI. t.-c. 138. § a azt mondja, hogy az ezen „törvény hatálybalépte előtt kötött házasságok érvényessége a korábbi jogszabályok szerint itélendő meg.” (Pr. E. és I. L.)

— **A zsidók szaporodása.** (Dr. G.) A zsidókat a cigányokkal, örményekkel együtt Európának szétosztott népei közé számítják. Míg más elszórodott népfogyton-fogy részint beolvadás, részint kiköltözés folytán: a zsidóság az utolsó 13 esztendő alatt jelentősen szaporodott. 1890-ben volt Európában hetedfél millió héber, 1903-ban pedig kilencedfél millióra szaporodott a számuk. Tizenhárom év előtt kilenc millióra becsülték az összes zsidóság létszámát, ma tíz millióra teszik számukat. Nevezetes, hogy legtöbb zsidó Oroszországban él. Legkevesebb zsidó van Ausztráliában és Ázsiában, mert a görögökkel, arabokkal és örményekkel nem kelhet versenyre a zsidó élelmesség dolgában. Roppantul terjednek Amerikában, hol számuk megkésztéreződött, fogynak Svéd és Norvégiában, Spanyolországban, Romániában, nem szaporodnak Itáliában (40,000); Svájcban (8000) A következő táblázat fogalmat nyújt a héber költözködéséről is.

	1890.	1903.	Fogyás v. szaporulat.
Oroszország	3,800,000	5,158,000	+ 1,386,000
Ausztria	1,030,000	1,143,000	+ 110,000
Magyarország	730,000	851,000	Csak? + 121,000
Németország	567,000	581,000	+ 14,000
Románia	400,000	269,000	— 131,000
Törökország	72,000	350,000 (!)	+ 278 000
Görögország	5800	3000	— 2800
Spanyolország	2511	402	— 2100 (!)
Franciaország	49,439	86,885 (!)	+ 37,446
Belgium	3000	4000	— 1000
Svájc	8000	—	—
Anglia	16,000	230,000 (!)	+ 184,000 (!)
Dánia	4000	—	—
Svéd-Norv. orsz.	3700	3400	+ 300
Hollandia	97,000	—	—
Szerbia	4000	5000	+ 1000

Amerikában él 1,168,000. Afrikában 250,000 Ázsiában 21,000 (???) Ausztráliában 16,000. (Magy. Áll.)

Szerkesztői üzenet.

B. S. Szatmár. A szerkesztő kötelessége az ilyen polemikának véget vetni. Az meg másképpen nem lehetséges, hanem csak úgy, hogy mikor szükségesnek látja, a sorompót a harcoló felek előtt egyszerűen lebozsátja. Hogy aztán ilyenkor az egyik fél mindig érzékenykedik, az olyan dolog, melyet mindenik lapszerkesztő tapasztalatból tud. Most ön érzékenykedik, — ha az ön cikkének a kiadása után zárnám le a sorompót, akkor meg Dr. M. F. meg V. I. meg B. P. stb. érzékenykednének. Olyan körfutás volna ez, melynek a végére soha se érnének. Ezt szíveskedjék gondolóra venni; meg aztán azt is, hogy szívesen adtam én alkalmat önnek is a védekezésre; *ön is több ízben nyilatkozott már!* Most már ideje, hogy e lap olvasóit kimélgjük; a harc személyes jellegűvé vált hova-tovább... higgye el ön, okosabb ezt már betejezni. Inkább csak nehezteljen ön én reám, én elviselem...!

Tartalomjegyzék: Parochialis könyvtár. Gyulai Ferencz. — A praedestinációról Cogitatornak. Szalay József. — Tanügy: Egyházkerületünk gymnasiumainak állapota az 1902/3. iskolai évben. Paedagogus. — Közeletűnk: Amerikai Magyar Református Egyházak. Kuthy Zoltán. — A beregi ref. egyházmege közgyűlése. Szernyeparti. — Válasz a „Magyar Szó“-ról megjelent néhány kérdésre. Vas János. — Külföld: A svájci református lekipásztörök társaságának közgyűlése 1903. Cserák Béla. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályásat.

A nagyszalontai ev. ref. egyházmegyében levő, lemondás folytán üresedésbe jött *mező-sasi* ev. ref. lelkészi állásra.

Évi javadalma: egyházhatósági értékelés szerint 2020 korona; — mely is 320 korona készpénzből, — 50 hektoliter búzából, — 50 hektoliter árpából, — 22 kataszt. hold föld haszonélvezetéből, — 6 öl tűzifából és stoláréből kerül be; — úgy, hogy ezen egyház *második osztályu*, benne a lelkek száma 1599.

Pályázók felhivatnak, hogy törvényszerű minősítvénynyel, — és ezen pályázat megjelelése után keltezett szolgálati bizonyítványnyal fölszerelt kérvényüket f. évi november 7-ig Széll Kálmán ev. ref. espereshez Nagyszalontára (posta helyben) azon elkötelezéssel küldjék be, hogy a megválasztott lelkész, — mihelyt választása jogerőssé válik, — ezen állást haladéktalanul elfoglalni tartozik.

Debrecen, 1903. október 16.

Kiss Áron
püspök.

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitűnő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitűnő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasszák el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitűnő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPÍTÁTOTT: 1845-BEN.